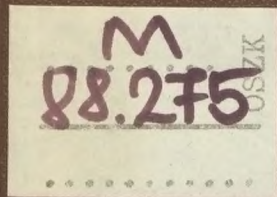

Herczeg Ferenc

Ocskay brigádéros

478

Budapest

Székely és családja

K 4.50

201

OCSKAY BRIGADÉROS.

SZÍNPADOKKAL SZEMBEN KÉZIRAT.

*

A KÖNYV MEGVÁSÁRLÁSA SENKIT SEM JOGOSÍT FÖL A DARAB
ELŐADÁSÁRA AZ ELŐADÁS JOGA FÖLÖTT A SZERZŐ RENDELKEZIK.

*

A BÁRMELY NYELVRE VALÓ FORDÍTÁS JOGÁT FÖNTARTJA
MAGÁNAK A SZERZŐ.

479

Ocskay brigadéros

Történelmi színmű négy felvonásban

Írta

Herczeg Ferenc

Budapest, 1901.

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

Andrássy-út 10. szám.

Ⓜ
2

M 88. 275

ORSZÁGOS SZÉCHENYI KÖNYVTÁR

1968/R leltár

SZEREPLŐK:

OCSKAY LÁSZLÓ, brigadéros.

TISZA ILONA, Kovách István özvegye.

TISZA JUTKA.

PYBER, vikárius.

OZORÓCZI (Ottlyk), fejedelmi udvarmester.

JÁVORKA ÁDÁM.

DILI, egy kőbor cigányleány.

A PALÓC.

SZÖRÉNYI, százados-kapitány

TARICS, főhadnagy

OCSKAY SÁNDOR, vice-hadnagy

CZEGLÉDI, vice-strázsamester

Ocskay huszárezredében.

HAMZA, káplár

KRUPICS, tizedes

MÁLCSIK, tizedes

KÖNIGSEGG, gróf, vértés kapitány

PÁPES, kvártélymester

császári tisztek.

DUDÁS, hadnagy

UDVARI KAMARAS.

HAJDU-TISZT.

PALOTÁS-TISZT.

PAP.

VAK CIGÁNY.

FEJEDELMÍ GRÁNÁTOS.

HAJDU.

ŐREG TÓT.

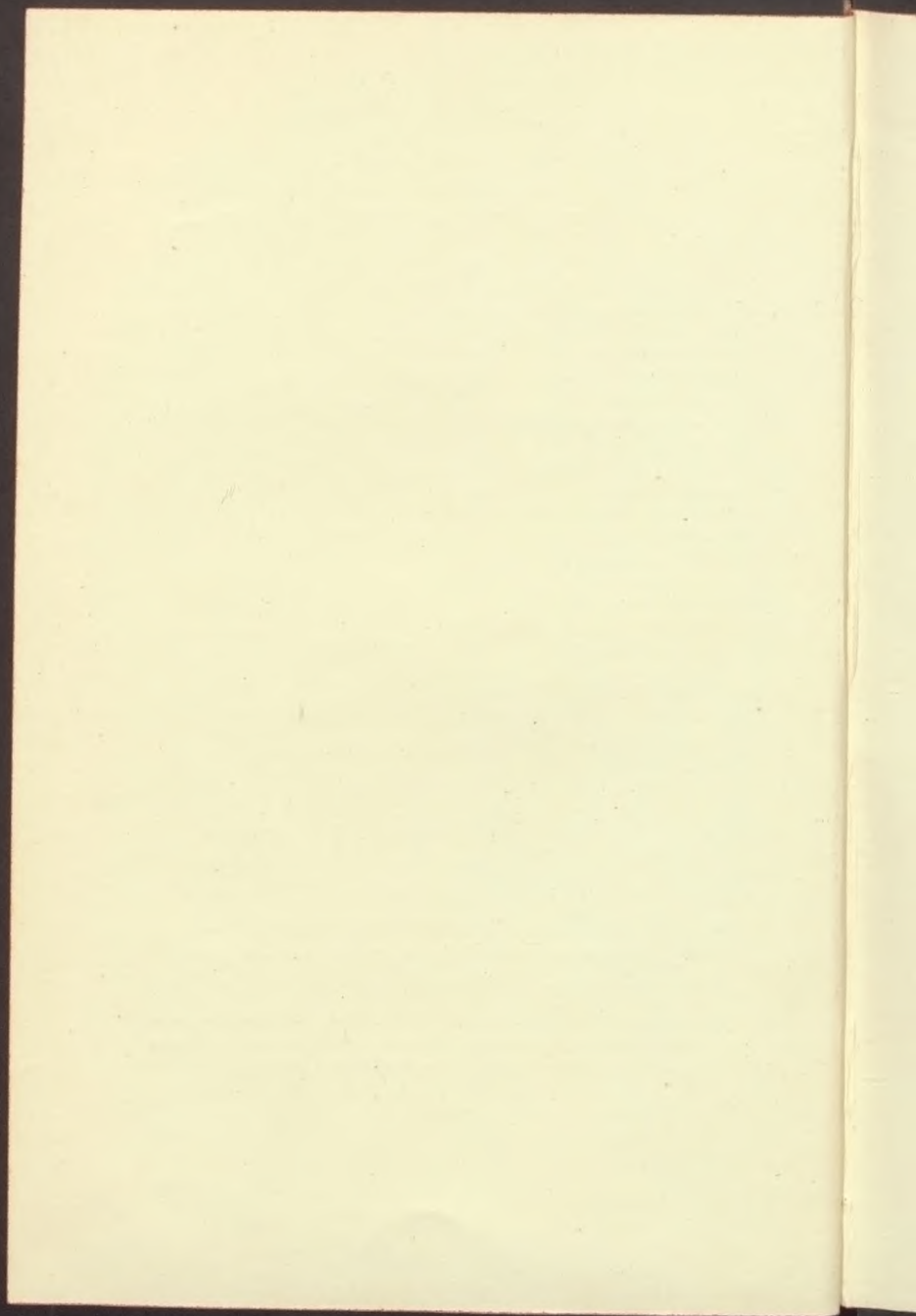
IFJU TÓT.

APRÓD.

Ocskay-huszárok; hajduk; tót népfölkelők; császári tisztek és vértések. Cigánymuzsikuskok. Néhány lévai polgár. Egy inasfiu.

*

(Történik 1705—1710 között, az első felvonás Pyber szkacsányi udvarházában; a második a lévai piacon; a harmadik Trencsén közelében, a fejedelem főhadiszállásán; a negyedik Ocskó falujában.)

Prológus.

(Trombita-jel a színp mögött.)

JÁVORKA ÁDÁM

(szatmári diáknak öltözve a függöny elé lép, heroikusan.)

A Prológus vagyok! A képzelet szárnyas
 Lován repültem mult idők bús pusztái
 Fölött, hol véres alkony-fénnyel küzködik
 Rákóczi hunyó csillaga. . . .

(Zavartan.) Nem jó hangon kezdtem . . . *(Behízélgősen.)* Szép hölgyek, nemes urak, kik piros bársonyszéken könyökölve, mérsékelt kíváncsisággal szemlélitek kalandos gúnyám: félve köszöntelek, mint Cézárt a gladiator; félve, mert sejtem, közületek nem egynek mi jár eszében . . . „Jelmezes darab? Hozzá magyar? Ezt végig hallgatni súlyos robot lesz!“ Ha így méltóztatol gondolkozni, óh ezer szemü Cézár: akkor a vászonvárában fegyverkező kuruc csatája elveszett, a darab megbukott. Mert ketten játszunk ám komédiát: tollal, nyelvvél mi idebenn — szívvel, képzelettel ti odakünn. Baj, ha tompa a toll és dadog

a nyelv — de jaj! ha hideg a szív és fásult a képzelet. (*A páholyközönséghez.*) Ráismsz-e vitéz ösödre az ágáló komédiásban? (*A földszinthez.*) Elhiszed-e, hogy támadó brigádák vágtatnak a festett vászonmezőn? (*A karzathoz.*) Be tud-e telni szíved az élni vágyó és kriptába falazott Szabadság szörnyü keservével? Mert ez a te szereped! (*Hódolattal.*) Légy kegyes magad fölött itélni, óh ezerszívű Cézár, — *asztán* fölöttünk. Ha te jól játszol s mi rosszul: az a kisebbik baj — tűzbe a silány tollat, a mely akart, de nem tudott idézni szellemet. Majd jön utána más! De ha te játszol rosszul, — akkor (*Meghunynyázkodva.*) — de ki ítélhet fölötted, Cézár? (*Békülékenyen.*) Ha nem vállalod a szereped: levetjük majd a farkasbőrt és divatos mezt öltve magunkra, holnap vidám gall tréfákkal keressük fölséged kegyét... (*A színpad felé, parancsoló gestussal.*) Kezdődjék a színjáték!

(*Csöngetés. Jávorka el.*)

Első fölvonás.

(Bolthajtásos ebédlő Pyber szkacsányi kastélyában. A hátsó falon két íves ablak, ólmos üvegkarikákkal. Az ablakok igen szélesek és aránylag alacsonyok. Jobbról főbejárat, balról ajtó a lakásba. A két ablak között lépcsős tetejű pohárszék, ezüst tálakkal és kupákkal. Balról, elől, nagy asztal, több karosszékkal és faszöflével. Jobbról, elől, a nézővel szemben támlás pad. A fehérre meszelt falakon gobelinek és szakállas főpapokat ábrázoló, fekete keretes arcképek; a pohárszék fölött feszület. Az asztalon karos vasgyertyatartó, égő viaszgyertyákkal. A padló téglás; az asztal alatt keleti szőnyeg.)

(Mikor a függöny fölgördül, az udvaron táborozó német és rác katonaság lármája hallatszik. Kurjongatás, dalolás, tamburaszó. A zaj később szűnik.)

ELSŐ JELENET.

PYBER, PAP ÉS PALÓC

PAP

(A pohárszék ezüstneműjét nagy kosárba rakosgatja.)

PALÓC

(A földön térdepel és segédkezik neki.)

PYBER

(Jobbról belép, német divatu kalappal feién.) Per amorem dei — minden értesítés nélkül hatszáz

németet kvártélyoznak be a falumba! (*A paphoz.*) Siess, carissime, siess! El kell rakni a szemük elől minden ezüstöt! (*Magában.*) Tisztelem a császár szent felségét, de a katonája szakasztott olyan enyves kezű, akár a kuruc... különösen a rác hajdu — pillantásától a szög is megreszket a falban. Siess, carissime! Megvagy? Most hozd utánam! Nem — eredj előre! (*Kinyitja a Pap előtt a baloldali ajtót; visszaszól Palócnak.*) Apage — te varjúszemű! (*Pappal el.*)

MÁSODIK JELENET.

PALÓC, PAPES MAJD PYBER

PALÓC

(*Mihelyt betették az ajtót, odafut és a kulcslyukon leskelődik; diszkrét palóc tájszólással beszél.*) Viszi már! viszi már! a vendégszobába viszi — az asszonyokhoz. Haj! ha volna a labancok között egy néhány elszánt legény, úrrá tehetném a két fattyúmat!

PAPES

(*Jobbról bejön; mérgesen.*) Ilyen istentől elrugaskodott haddal kell nekem az országban csavarognom! Gyalázat! Ha nem ad engedelmet a főkommandó, hogy felakasztassunk két-három rácot, maholnap megbotoz a lájbkompánia. (*Köpenyegét és kalapját a kályha mellé dobja.*)

PYBER

(*Balról jön és visszaszól.*) Pihenjen, hugomaszszony! Ráfér a pihenés a mai konfúzió után! Pyber

bácsi házánál nem éri semmi veszedelem! És ügyeljen az ezüstneműre, hogy az enyveskező — *(Meglátja Papest, elharapja a szót.)*

PAPES

Asszonyvendége van, nagyságos uram?

PYBER

(Nyugtalanul figyelve balra; nyájas mosolylyal.)
Igen. Kovács Istvánné kért tőlem szállást, a verebély-széki vicispán özvegye; a kis hugával van itt; szegről végről atyámfiái . . .

PAPES

Mária-pócsi Tisza-lányok? Bene possessionátus nemzetség!

PYBER

És hű az Imperátorhoz. Semper fidelis. *(Folyton szemmel tartva Papest.)* Trencsénben jártak az asszonyok, édesanyjuk sírján. Mikor ma hazafelé igyekeztek Lévának, a hintó-szekeket fölverték holmi kóborló gregoriusok. A hat lovukat kifogták és megsztotztak az asszonyok bagázsiján.

PAPES

Nagyon megnyótt megint a kuruc szarva.

PYBER

Császáriak voltak, spektábilisz, Beyreuth-dragonosok.

PAPES

A Beyreuthok ló nélkül szükölködnek, ott veszik, a hol lelik, ilyen a háború! (*Kémlő pillantást vet Palócra; Pyberhez halkan.*) Levelét hoztam.

PYBER

(*Súgra.*) Kitől, spektakilisz?

PAPES

Az öreg némettől.

PALÓC

(*A főbejárat felé igyekezve, magába.*) Hátha akad egy pár elszánt labanc!

PYBER

Hé, Palóc! Egy pohár bort a kvártélymester úrnak.

PALÓC

(*Poharat tesz az asztalra és önkorsóból bort tölt Papesnek.*)

PYBER

(*Előrelép, fölbontja a levelet; fölindulással.*) Heiszter marsall keze! (*Olvasásba mélyed.*)

PAPES

Ez aztán bor! Tolláról a madarat, boráról a gazdát! Aki ilyen bort tölt a szegény katona poharába, az igaz szívvel tiszteli a császár majestását. (*Iszik.*)

PYBER

(*Magában olvas.*) „Kivánságához képest kummunikálom magnificenciáddal decisiómat a győri püspökség dolgában . . .“ (*Izgatottan szól.*) Végre!

PAPES

(*Az asztalnál ülve.*) Ez bor! Bizony mondom, igaz magyar embernek, ha hű maradt császári urához és nem adta el lelkét a rebelis konföderációnak, annyi becsülete sincs az országban, mint a hajóhúzó lónak. A németet még csak emberszámba veszik, de a labanckodó magyarnak eb a neve. Ösmerek nem egy nagy urat, aki fidelitást fogad és oltalomlevélért könyörög, aztán mégis ecetes vinkóval vendégel bennünket. (*Iszik.*)

PYBER

(*Magában olvas.*) „Magnificenciád megkapja a győri püspökséget, ha hazafiságának kontesztálása végett, ismert bölcseségével, a rebellisek egy nagyobb hadi korpuszát, casualiter egy brigádát, a felséges császár iránt tartozó hűségre visszatérít . . .“

PAPES

Mit ír ő excellenciája?

PYBER

(*Ijedten Palócrá néz.*) Csitt! (*Mosolyogva.*) A béke-trakta dolgában — (*Zsebre teszi a levelet; nyájasan.*) Papes uram, régtől fogva szolgálja már a császárt?

PAPES

Öt esztendeje. Igaz magyar ember vagyok, hát mit cifrázzam: jobb a császár ezüst pengője, mint a Rákóczy rézkongója. Beszélhetnek nekem a szabadságukról! Mi a libertás? A bort meg lehet inni. A szalonnát meg lehet enni. A paripát meg lehet nyergelni. De mit csináljak a libertással? Nem lakat jól, nem melegít, nem visz előre.

PYBER

(*Halkan.*) Jól is lakatja, előre is viszi — de nem az embert, spektabilisz! — csak a nagy urat! Szegény ember hátán nyereg, vékonyában sarkantyú... (*Nevet.*)

PAPES

(*Nevet.*) Ergo, a nagy urak huncutsága, amelynek a szegény ember adja meg az árát!

PYBER

(*Palóchoz, aki hozzájuk furakodott.*) Mit spionkodol, amice? Pusztulj a dolgodra!

PALÓC

(*Jobbra el.*)

PYBER

Az ember már a maga cselédjében sem bízhatik, amióta rajtunk a sárosiak keze! Gyűjtő-kanóccal, hóhér-kötéllel terjesztik a libertást s így nem csuda, hogy sok igaz hazafi, akinek szíve hű maradt felséges császárához, zablát tesz a nyelvére. De biztos falak között kitör a lelkesedés. (*Főlemeli*

poharát, óvatosan körülnéz, sárgva.) Vivát Heiszter marsall, Magyarország védő angyala, ki ércsarkával tiporja el a rebellió kigyóját!

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, KÖNIGSEGG

KÖNIGSEGG

(Elegáns, előkelő modoru katona, jobbról belép.)
Megjöttem.

PAPES

(Fölugrik.) Megvan elégedve a szállásával, nagyságos uram?

KÖNIGSEGG

A dánus vérteseket a faluba kvártélyoztam, a Dajtsmeiszter-kompániát és a rácokat a kastély udvarára.

PYBER

(Könyörögve.) Az istenért, csak a tűzzel vigyázzon a legénység!

PAPES

Futrás akadt?

KÖNIGSEGG

Az ordre úgy szól, hogy kiméljük a püspök parasztjait: tehát a szomszéd Brezovát verettem föl a portyásokkal. Ott találtak szénát, zabot is.

PYBER

Egy pohár bort, kapitány uram?

PAPES

(*Ijedten sárgja.*) Gróf! Königsseggróf. — A morva landmarsall öcsöce.

PYBER

(*Königssegghöz.*) Ha meg nem sérteném, perillustris domine . . . (*bort tölt.*)

KÖNIGSEGG

(*Leül; könnyedén.*) A brezovai tótok renitensek voltak. A legények, persze, csóvát vetettek a kazlaikba.

PAPES

(*Nyájasan.*) Leégett a község?

KÖNIGSEGG

Tövíg. A templom is.

PYBER

(*Fejét csóválva.*) Baj, baj! Bár luteránus templom volt.

KÖNIGSEGG

Egy pár eszeveszett fickó kaszával támadt ránk — kardélre hánytuk őket — de lehordtam a legényeket: miféle módí ez: asszonyokat kaszabolni!

PAPES

(*Kedélyesen.*) Hiába tiltja nagyságod az ebugatáknak! Akár csak falra borsót hányna! Hogy fog megint lármázni Szluha uram, a kartellakomisszárius.

PYBER

Baj, baj! Ámbár evidens, hogy a kuruc falvakban az asszonynép a legturbulensebb.

KÖNIGSEGG

(*Papeshez.*) Éjfélkor dobot veretek.

PAPES

Elég lesz kettő után is. Mire fölkél a nap, a fehérhegyi barlangokhoz kalauzolom nagyságodat, akkor aztán kezdődhetik az ürgeöntés. Ha ugyan Steinvill uramék addigra bonis modis el nem végezték.

KÖNIGSEGG

Szeretném, ha egyszer már derekas dolgunk akadna — az ember megutálja a háborút, ha így folyik — örökös portázás, strázsálás, rekvirálás, exekválás, porciószedés . . . Ha megütközünk is, kaszás parasztokkal és nyelves némberekkel viaskodunk . . . De a fényes kurucság, Ocskay híres lovassága, nincs sehol. Csak porfelhő alakjában kóvályog a puszta láthatáron . . . Mindig győzünk, mindig és ha diadalmasan bevonulunk az ország szívébe: Bécs tövében kigyuladnak a falvak és hangzik az ordítás: itt a kuruc! — Nem értenek itt a reguláris battagliához.

(*Kivülről nagy kiáltozás.*)

Úgy látszik, Draskovicsék megint nem tudnak megférti a Dajcsmeiszterekkel . . . (*Fölkél, vállára veti köpenyét.*) Muskotérokát állítok a granárium elé

és lepüffentek minden rácot, ki a kapuhoz közeledik. (*Jobbra el.*)

PAPES

Henceg a grófocska. Persze, passzióból hadakozik, nem a zsold kedvéért.

PYBER

Valami expedíció készül, spektábilisz?

PAPES

Ájtatos expedíció, szent atyám. Ocskay uramnak visszük az utolsó kenetet.

PYBER

Ocskaynak?

PAPES

A kuruc farkasok közül a legkrudélisabb. Alvó éjjel szedi ki bölcsőjükből az ausztriai anyák gyermekeit. A nép „Rákóczi villámának“ a „Tűz fejedelmének“ nevezi. Nos hát holnap végsőt pislákol Rákóczi villáma.

PYBER

(*Kétkedőleg rázza fejét.*) Furfangos kuruc az, spektábilisz.

PAPES

Egy rossz Rákóczi-garast se adnék már a furfangos fejéért. A míg csak a morva határőröket, a pajtárokat kaszabolta és az ausztriai parasztok vermét szedte: tréfa volt a dolga. De a mióta fölperzselte herceg Lichtenstein kastélyát és elhajtotta

herceg Dietrichstein svájci gulyáját: igen megneheztelt a fenséges bécsi Bellicum.

PYBER

Merre jár most a sátán brigadérosa?

PAPES

Szokása szerint megint által csapott a Fehér-hegyen és Morvaországot sarcolja. Mundérposztót rekvirál a kurucoknak. A hányszor eddig kergetőbe vettük: a Fehér-hegy barlangjaiban eltűnt, mint az esővíz.

PYBER

A fehérhegyi tótok Rákóczi dühös hívei.

PAPES

Magam láttam, mikor seregestől elnyelte a föld. Szinte hallottuk a lábunk alatt a meglapult kurucság gúnyos vihogását, mint hallja az ember az istálló hídja alatt a patkány csicssergését, de hozzájuk férközni nem tudtunk. Ezúttal másképp lesz. Stáromber Guidó jó eleve megszállotta a hegyi szorosokat. Morva felől a híres Steinvill-ezred perzekválja lóhalálba, délfelől pedig itt vagyunk mi!

(Kívül nagy zaj.)

NEGYESEDIK JELENET.

PYBER, PAPES, ILONA, JUTKA

ILONA

(Jutkával bal felől jön, mind a ketten német divatú öltözékben.) Ne reszkess már Jutka — nincs veszedelem.

JUTKA

Félek, Ilona!

ILONA

(*Pyberhez.*) Oly vad dulakodás folyik az ablakunk alatt, hogy nem tud megnyugodni a gyermek. Félek; beteggé teszi a rettegés. Ha megengedi, urambátyám, itt várnók meg a hajnalt. (*Jutkával a kályha mellé telepszik.*)

PYBER

(*Balra néz.*) De akkor ki vigyáz a — (*Papesre tekint, elhallgat.*)

PAPES

A míg engem látnak, szép hugaim, bátorságban vannak. Kuruc és labanc egyaránt ismeri a Papes kvártélymester nevét.

PYBER

(*Folytatva az előbbi beszélgetést.*) És ha felicissime elfogják Ocskayt?

PAPES

Mint volt császári katona, nem számíthat kegyelemre. Heiszter uram hóhérja már bogozza a nyakravalóját.

ILONA

(*Az Ocskay név hallatára fölriadt.*) Oh!

PAPES

Mi baj, nemzetes asszonyom?

PYBER

Szívesen hallja ezt a hugom. Nagy hosztilitás van a Tisza- és az Ocskay-familiák között. Notandum est: Ocskay gyilkolta meg Tisza Istókot, az Ilona fivérét.

ILONA

(Hallan.) Párbajban ölte meg.

PYBER

(Papához.) Hóbortos kis káplár volt még akkor Ocskay brigadéros a Pálffy hadában, de már átkozottul magahitt legény. Megkérte a hugom kezét, — a káplár a Tisza Ilonáét! Ezért kellett vérnek folynia.

PAPES

(Mintán ivott.) Nemzetes asszonyom, ha elküldöm kegyelmednek Lévára az Ocskay szerencsét hozó kötelét; kapok-e érte egy szépen himzett pantallért?

ÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, KÖNIGSEGG, DILI, VAK CIGÁNY,

KÖNIGSEGG

(Dilét és Cigányt maga előtt hajtva; jobbról belép.)
Förtelmes idő!

DILI

(Török kézi dobbal a szoba közepére fut.)

CIGÁNY

(Tárogatóval kezében megáll az ajtó mellett.)

PAPES

Miféle éjjeli ludvérc ez?

KÖNIGSEGG

Az örtüzek körül kóvájgott. Úgy mondják, hogy a Fehérhegyről jött ezzel a vak sipossal. Talán megtudhatunk tőle egyet-mást. *(Dilihez.)* Mi dolgod itt?

DILI

(Mosolyogva.) Nem tudom.

PAPES

Honnan jössz?

DILI

Nem tudom.

PAPES

Kurta a memóriád, „Nem tudom“ kisasszony.

KÖNIGSEGG

Ki lyánya vagy?

DILI

A bükkfáé.

PAPES

Szép családi fa. Akkor az ajtófélfá az ángyikád, az akasztófa pedig az atyádfia.

ILONA

Jól mondja kegyelmed: az akasztófa az atyjafia. Ismerem a boldogtalant, Dili a neve, a fehérhegyi cigányság közül való. Karaffa kiirtotta az egész nemzetségét.

PYBER

Félreértésből, — mert spionoknak hitte; bükkfákra akasztották őket — emberét, asszonyát nem válogatva. *(Halkabban.)* Ezt a leányt akkor szülte az édesanyja, mikor a nyakán volt a hurok.

KÖNIGSEGG

(Dilit nézve.) Különös eset. Ezt följegyzem a naplómbe.

PAPES

Karaffa serénykezű úr volt, akár csak Heisztler; a marsall is felköttette szerdán Ocskay egyik kornetját, két gyujtogató huszárjának levágatta fülét, orrát.

DILI

(Mindig titokzatos mosolylyal, különös mozdulatokkal.) Az éjszaki szél belemarkolt a bükkfába és rázta — rázta — míg letört egy galy... az én voltam! és repültem a szél szárnyán a Miava fekete vizéig.

PAPES

(Kedélyesen.) És mit láttál a fekete víz partján?

DILI

Véres szügyü labanclovat láttam. Ott állott a holdfényben és búsan nézte a vizet. A vízben

feküdt a gazdája és a gazdának nem volt feje...
(*Nevet.*) Annyi labanc úszott az áztatóban! (*Königsegg-*
hez.) Adjál pénzt, ezüstpénzt, akkor táncolok
neked...

KÖNIGSEGG

Minek neked a pénz?

DILI

A nyakamba akasztom, hadd csörögjön!

PAPES

Ez afféle nótás leány. (*Dilihez.*) Nem tudsz va-
lami új éneket az ó-bor mellé? (*Pyberhez.*) Pro curio-
sitate!

DILI

„Győrvári nagy harcot mikoron megnyertük:
Stiria tartományt kedvünkre égettük.
Sopronnál a német falkástúl szaladott,
Győrvárnál a tóban,
Posványos gázlóban
Mind beléfuladott, mind beléfulladott...”

PAPES

Hogy kötöttek volna az édesanyád mellé!

KÖNIGSEGG

(*Érdeklődve.*) Csak hadd mondja végig.

DILI

„Erdők két mértföldig testekkel rakódtak,
Mezők két mértföldig vérrel virágoztak.

Hej, kérjük a papot:
 Sok ilyen jó napot
 Imádkozzék le a szegény kurucoknak!
 De nemcsak azoknak, hanem a hollóknak,
 A saskeselyűknek, égi madaraknak,
 Erdei vadaknak, erdei vadaknak . . ."

KÖNIGSEGG

Följegyzem a naplómbe! Sohasem ismertem
 még népet, melynek ilyen keserű dalai lettek
 volna, mint a magyarnak.

ILONA

Ismert már népet, vitéz uram, melynek ilyen
 végzete lett volna?

KÖNIGSEGG

(Meglepetten és fölényes mosolygal nézi Ilonát.)

PYBER

(Papeshoz halkán.) Hosszu haj, rövid ész!

KÖNIGSEGG

(Dílihez.) Te a Fehér-hegyről jössz. Mit tudsz
 Ocskay brigadérosról?

DILI

A Tűz-fejedelem egy hegyen ül . . . A hegyet
 maga építette labanc testekből . . . Körülötte égnek
 a városok, a várak, az erdők, a hegyek, — lobog,
 szikrázik. Haj, de szép tűz! *(Elragadtatva néz
 maga elé.)*

KÖNIGSEGG

Eszelős! (*Mosolyogva.*) És mikor tér meg Morva-földről a tűz fejedelme?

DILI

(*Éneklő hangsúlyozással.*) Majd ha szólongatja Juliánna, a szép Eszterhás Juliánna . . .

KÖNIGSEGG

(*Mint fent.*) Ez érdekes! És hogyan szólongatja a szép Juliánna?

DILI

Éjjel tokaji bort tölt a gazdája serlegébe . . . És mikor mindenki alszik Budatin várában, akkor a szép Juliánna fölveszi tűzpiros selyemköntösét . . . (*A karos gyertyatartóból kivesz egy égő gyertyát.*) A szemem tűz, a szám tűz és a kezemben tűz. (*Az ablakhoz lép, búvóló mozdulatokkal.*) Tűz fejedelme gyere, részeg a gazda, hortyog a zsoldos, jelenj meg az éjben!

KÖNIGSEGG

(*Rosszat sejtve.*) Mit csinálsz?

PAPES

Te!?

(*Kívül éles fütty.*)

DILI

A kuvik.

KÖNIGSEGG

Nem kuvik az.

(Kivül gyors egymásutánban két lövés, aztán egy haldokló ember hörgése.)

(Szünet után, bizonytalan hangon.) Úgy látszik, a rácok még se maradhatnak . . . *(Jobbra elsiet.)*

(Kivül morajlás, zaj, lövöldözés, aztán kuruc trombitajel, végül erőyes férfihangok: „Ocskay! Ocskay! Hajrá Ocskay!”)

PAPES

(Kiejtí kezéből poharát.) Ocskay? Elvesztünk!

HATODIK JELENET.

PYPER, PAPES, ILONA, JUTKA, DILI, CIGÁNY ÉS PALÓC.

PALÓC

(Berohan jobbról.) Rajtunk Ocskay! Karóba huzat, szökött jobbágya vagyok! Karóba huzat!

PAPES

A pisztolyomat! Hol a pisztolyom? *(Jobbra el.)*
(Künn növekedő tombolás; lobogó tűzfény világítja meg az ablakokat.)

HETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, PAPES NÉLKÜL.

DILI

(Az ablaknál; boldog extázisban.) Haj, haj! hogy lobog, hogy szikrázik! Köszöntelek tűz fejedelme!

(*Kinéz az ablakon.*) Fekete emberek repülnek át a falon — a piros füstből az udvarra . . . Vágják, tiporják, tépik a labancot . . . Mennyi vér! vér! vér! (*táncol.*)

(*Lövés; az egyik ablakkarika szétzúzódik.*)

(*Ujjongva kap a levegőbe, mintha el akarná kapni a szálló golyót.*) Ocskay brigadéros köszöntése!

PYBER

Jézus Mária, segíts! Imádkozzunk, asszonyok!

JUTKA

(*Letérdepelt és Ilona ruhájába rejti arcát.*)

ILONA

(*Imádkozik.*) Mi atyánk, ki vagy a mennyekben, szenteltessék . . .

DILI

(*Kitárta az ablakot és kihajolt.*) Hajhó kurucok! A kertbe futnak! a kertbe! Öld meg! Öld meg! (*Jobbra elrohan.*)

PYBER

(*Az ablaknál.*) Nem védik magukat, nem védik magukat! már a pitvart vívják . . . (*Előre siet.*) El kell rejtőznünk — első fúriájukban mindenre képesek. (*Fölveszi az asztalon álló gyertyatartót, balra siet.*) Jertek — a titkos lépcsőn a pincébe!

PALÓC

(*Utánuk siet.*)

PYBER

Vissza! *(Ilonával és Jutkával balra el; magára zárja az ajtót.)*

PALÓC

Karóba huzat! Mi lesz a két fattyúmmal? *(Az ablaknál.)* A kaput döngetik! Kinyitom nekik a pitvar ajtaját! *(A csizmájából kést húz elő.)* Vivát Ocskay! *(Jobbról rohanva el.)*

CIGÁNY

(Egy ideig egyedül van a színpadon, melyet csak a kívül lobogó tűzfény világít meg. Tapogatózva jár, míg a kályhához ér, ott leül és mozdulatlanul ülve marad.)

NYOLCADIK JELENET,

PAPES, majd HAMZA.

PAPES

(Kalap nélkül, tépett ruhával, karddal a kezében jobbról beront. A baloldali ajtóhoz siet; megrázza kilincset, lihegre megáll.)

HAMZA

(Jobbról bejön, karddal kezében. Megáll az ajtónál, észreveszi Papest; kacagva.) Ho-ho-hó! Itt vagy, te császár madara? Gyere, hadd koppasszalak meg! *(Neki megy.)*

PAPES

(Kinyitja a nyitott ablakon.)

HAMZA

(Az ablakhoz siet, kihajlik.) Vágd le a kutyát! Janó, ha szeretsz, vágd le a kutyát!

KILENCEDIK JELENET.

CIGÁNY, HAMZA, CZEGLÉDI, KRUPICS ÉS PALÓC.

CZEGLÉDI

(*A többiekkel jobbról belép.*) Senkit se vágunk le!
A brigadéros egy tallért ad minden eleven labanc
tisztért!

HAMZA

(*Az ablakban.*) Pacalt vágjatok a beleiből! (*Előre
jön.*) Meglőtt, a kutya!

CZEGLÉDI

(*Kiszól a jobboldali ajtón.*) Jertek már, talpasok!

TIZEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, TÖBB GYALOGHAJDU, TÖBB TÓT NÉPFÖLKELO

CZEGLÉDI

(*A hajdúkhöz.*) Baltás! feszítsd be ezt az ajtót!
(*Balra mutat.*)

PALÓC

(*A ki égő gyertyával kalauzolta a kurucokat, balra siet.*)
Ide jertek — megosztozunk a püspök ezüstjén!

CZEGLÉDI

Lassódj, paraszt — mit ártod magadat a katona
dolgába?

PALÓC

(*Dühösen.*) Hát nem én nyitottam ki a pitvar
ajtáját?

CZEGLÉDI

Fogd be a szádat!

KRUPICS

(Leültette Hamzát a padra, lehúzza róla a dolmányt és most a karján levő sebet vizsgálja.) Valami vászonfélét — hé!

CZEGLÉDI

(Odadobja neki a pohárszéken levő abroszt.)

KRUPICS

(Levág egy darabot a vászonból, a továbbiak alatt Hamza karját kötözgeti.)

CZEGLÉDI

(Fölfedezve a vén cigányt.) Ihol a vén Larutári!

EGY HAJDU

(Az asztalon álló korsót vizsgálva.) Ezüst ez?

PALÓC

Fenét ezüst! Ón! Az ezüst odabenn van!

TIZENEGYEDIK JELENET

ELŐBBIEK, OZORÓCZI

OZORÓCZI

(Jobbról bejön.) Hol a püspök? Mit műveltek itt? Azonnal kotródjatok, zsiványok!

KRUPICS

Ki ez?

HAMZA

Valami nagy úr lehet. Nagyon goromba.

CZEGLÉDI

(A balásokhoz.) Csak csináld!

TÖBB HAJDU

(Befeszítették a baloldali ajtót, besietnek.)

OZORÓCZI

Tudjátok, hogy ki vagyok? Ozoróczi György,
a fejedelem hopmestere.

CZEGLÉDI

(Kevélyen.) Beszélj vele Hamza. (Elfordul.)

HAMZA

Nincs szerencsénk a tekintetes úrhoz, mert nem vagyunk hivatalosak a fejedelem udvarába. Az csatában meg, a hol hivatalosak volnánk, nem tisztelt meg a tekintetes úr.

OZORÓCZI

Megbotoztatlak, nagyszáju gazember!

CZEGLÉDI

Még nem csirázott ki a mag, akiből kikél a palánta, akiből megnyő a fa, akiről lenyesik a pálcát, akivel az úr megbotoztatja az én kóprályomat!

OZORÓCZI

Ki emberei vagytok?

MIND

(*Kevély kórusban.*) Ocskay brigadéros emberei!

OZORÓCZI

Azt ugyan gondolhattam volna!

(*Az udvaron mozgás, kiáltás: „Ocskay, vivát Ocskay!” a nyitott ablakok alatt a tűzfényben balról jobbra mozgó kopják, kaszák és zászlók láthatók. Néhány kaszára és kopjára emberfej van tűzve. Süvegeket dobálnak künn. A szobában levő legénység az ablakokhoz és a jobboldali ajtóhoz rohan.*)

TIZENKETTEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, TARICS, OCSKAY, SÁNDOR, JÁVORKA (*szatmári diák*) MÁLCSIK, *végül* OCSKAY és DILI.

OCSKAY

(*Visszaszól.*) A rabokat az istállóba a többihez!
(*Belép.*) Adj isten, fiúk!

MÁLCSIK

(*Lelkesen.*) Olyan véres a brigadéros uram csákánya, akár a komisz huszáré!

OZORÓCZI

(*Ocskay elé lép.*) Ocskay uram . . .

OCSKAY

Lám, Ozoróczi hopmester . . . Nem tévedésből jött ide kegyelmed? Nem reverenciás tánc folyik itt.

Herczeg F.: Ocskay brigadéros.

OZORÓCZI

Beszédem van kegyelmeddel, de előbb parancsolja ki ezt a rongyos hadat.

TARICS

Rongyos hadat?!

OCSKAY

Igaz ni, milyen rongyosok is vagytok! (*Tréfásan.*) Hamza, te zshivány, hol jártál, hogy megvérezted a szép mundérodát? Ugy-e megint a labanccal dulakodtál?

HAMZA

Ő kezdte, instállom.

OCSKAY

Végy példát a hopmester úron, neki sohasem véres a mundérja! Krupics, hogy mersz ilyen kócos fejjel megjelenni a hopmester uram illatos, fodros színe előtt? Persze elmúlt éjszaka megint künn háltál a tarlón! Látod, betyár, a hopmester úr sohasem hál tarlón.

OZORÓCZI

Gúnyolódik kegyelmed?

OCSKAY

Csak mulatok! Mert szörnyen mulatságos az, hogy ezek a fiuk rongyokban járnak, de bársonyba öltöztetvék a fejedelem tányérnyalói és borotvált

pofáju palotásai, hogy glédát álljanak az ebédlőház előtt, mikor Rákóczi áldomást mond.

OZORÓCZI

Nem fecsegni jöttem, hanem a fejedelem küldött, hogy óvjam kegyelmedet a csapdától . . .

OCSKAY

Jókor! A farkas leüti a szarvast: megjő a keselyű.

OZORÓCZI

Nem méltó, hogy így évődjünk a közrend előtt. Parancsolja ki az embereit!

OCSKAY

(*Az asztalra ülve.*) Nem lehet ám, szivem hopmestere. Mert kontraktus van közöttünk. . . Látta, tegnap sötét hajnalban, hogy attakiroztuk a Steinvill vasasait, kilőtték alólam a paripámat s én fejjel buktam a nyüzsgő vasasok közé — mint cserebogár a hangyabojba. . . Félutcat német pallos ellen kellett védekeznem. Ekkor elkurjantottam magamat: hahó! fiuk, ide jertek! Odajöttek — kivágtak. Most itt ülök a meleg szobában. Azt mondjam: fiuk, takarodjatok? Az nem volna emberiség. Oszt' nem is olyan rossz emberek ezek, mint kegyelmed hiszi. Itt van Hamza. A temesi basától hoztam magammal — Mohamedra esküszik, de azért nem veti meg a jó bort. Egy hibája van csak: lenyiszálja a holt labancz fejét — aszongya, így tanították a szülei háznál. Ez itt Krupics barátom. Jeles katona és jó pápista. Ha ellenséges

faluba érünk, tüstént a templomot bújja. Csak az a kár, hogy a mi ezüstkelyhet, keresztet talál, azt magával viszi emlékül. No de hiszen azért vagyunk keresztények, hogy elnézők legyünk egymás gyengesége iránt. Hát te hogy vagy, Málcsik koma? Úlj le! Fáj még a meglőtt lábad? Rakd föl a székre! Hallod?! Akarom! Te meg mért nem pipázol Czeglédy? Jó büdös dohányt füstölj, vén Thökölyánus! — Ugyis olyan levendulaszag van itt, mint a halottas házban...

OZORÓCZI

A ki ilyen diszciplinát tart, az lehet vitéz ember, de nem való katonának! (*Jobbra el.*)

MIND

(*Hangos hahotára fakadnak.*)

TIZENHARMADIK JELENET.

Előbbiek OZORÓCZI nélkül.

OCSKAY

Hogy utálok ezt az udvari pereputtyot! Míg mi odakünn üvöltözve kergetődzünk a labanccal, addig ők pletykálva túrják alattunk a magyar földet.

TARICS

Eb a lelkük! Mihelyt valaki gróf, ha csak ökölnyi gróf is, nekik már született generálisuk. A mappán keresik az ellenséget, a mellett jobban féltik a bőrüket, mint a Máriás lobogót. És egyre

hánytorgatják, hogy milyen nagy tisztesség az Hungária asszonyának, hogy ők lóra kegyeskednek ülni . . .

OCSKAY

Bár labancok volnának mindannyian! De a nagy uraknál is jobban utálok ezt az önkénytes mágnás-inast. Ezt az Akhilles-lábú, nyúlszívű Ozoróczit, a kit Heiszter a leggyorsabb agaraival se tudott utólélni soha. Ezt a csatavesztőt, a ki úgy hagyogatja el Rákóczi zászlóit, mint a rák az ollóját. *(Palóchoz.)* Hé, cimbora, bort!

PALÓC

(Bort tölt neki.)

OCSKAY

Te nyitottad meg a kastély kapuját? *(Taricshoz.)* Öt tallért neki! *(Palóchoz.)* Ha hozzám akarsz szegődni, adok alád paripát.

PALÓC

(Féltérdre ereszkedik.) Hiszen úgyis a kegyelmed jobbágya volnék. *(Jobbra távozik és két nagy aggagkorsóval tér vissza, a melyből bort tölt a kurucoknak.)*

OCSKAY

(A kupával kezében körülnéz.) Nos, ki a legérdemesebb az első pohárra?

HAMZA

Ocskay!

OCSKAY

Ördög a nyelvedbe, Hamza, már te is a hízegő udvarosok közé szegődtél? Szégyeld magadat! A legérdemesebb a szatmári diák, aki a segítségünkre hozta a kaszás nyeboscsikokat.

CZEGLÉDI

(*Jávorkára mutat.*) Itt van la!

OCSKAY

Ha nem csiklandozza ezer kaszával a Stáromber szügyit: varjúk károgják felettünk a circum dederuntot. Mi a neved?

JÁVORKA

Jávorka Ádám.

OCSKAY

Nem azt köszönöm, hogy megmentetted az életemet. Azt nem sokra tartom. Egy szíves lovas-attak, egy tüzes asszony csókja, egy kupa óbor többet ér. De neked köszönöm azt, ami többet ér az életnél és a szerelemnél: a diadalt! Van valami kívánságod?

JÁVORKA

Uram, egy harci paripáért odaadom a szívem vérért.

OCSKAY

(*Kezet nyújt neki.*) Csapj fel, pajtás! Had-nagyommá teszek.

TARICS

(Csodálkozva.) Hadnagygyá?!

OCSKAY

Ocskay mondta! *(Jávorkához.)* Ezt idd meg a szeretőd egészségére!

JÁVORKA

(Átveszi a kupát.) Szeretöm nincs, uram és bort nem iszom.

OCSKAY

És te szatmári alumnus vagy? Soha ilyen diákot!

MIND

(Nevetnek.)

JÁVORKA

Megesküdtem, nem iszom bort, míg német szüretel a hegyalján! E pohárral köszöntöm azokat, kik sírba szálltak a szabadságért és azokat, kik sírba fognak érte szállani. *(Kiönti a bort a padlóra.)*

OCSKAY

Kemény legény vagy, diák, de jó cimbora nem vagy. Jobb szeretem magam körül az olyan tivornyás vitézt, mint Szörényi koma, ki dalolva megy a csatába és az ördöggel is összekoccantaná a poharát. Igaz, még nem jött meg a Szörényi zászlója?

SÁNDOR

Eddigelé még nem.

OCSKAY

Nini Sándor! Nem lékelte ki fűrtös fejedet a német? Te tejfölös száju, láttalak ma verekedni és rajtad felejtettem a szemem.

SÁNDOR

(Zavartan.) László!

OCSKAY

Nézzétek, mint pirul a szűzecske, kinek a tán-cát dicsérik; harcon pedig villámot szórt a szeme és halált a karja... Büszke vagyok rád, kölyök, Ocskay vagy! (Lecsatolja a tulajdon kardját.) Ime e kard, jól üsmeri a labanc, neked adom a mai nap emlékére. Forgasd egészséggel és ha lesózol vele egy-egy németkét, gondold reám szeretettel... (Málcsikhoz.) Kardot!

MÁLCSIK, CZEDLÉDI

(Jobbra sietve el.)

SÁNDOR

(Zavartan és lelkesen.) Bátyám, László! Tudod, hogy e kard, e kar, e szív a tiéd marad!

OCSKAY

(Észrevesz a népfölkelők között egy vén tót.)
Te vagy a brezovai bíró?

KRUPICS

Málcsik tizedes édesapja.

OCSKAY

Úgy mondják, a tót nem ember; a csatán dupla ember voltál, derék tót! *(Kezet fog vele.)*

KRUPICS

Nem ért magyarul az öreg, brigadéros uram.

OCSKAY

Hogyne értene! Tudod, mi az: Rajta?

ÖREG TÓT

(Sugárzó arccal fölemeli öklét.) Rajta!

OCSKAY

Lássátok, hogy ért. *(Asztalhoz ül.)* Hogy teljes legyen a kuruc-tor, hiányzik a cigány.

TÖBBEN

Itt a vén Lavutári!

(A tiszték az asztal köré telepedtek; Dili Ocskay lábához ült, altiszték és népfölkelők festői csoportban állanak. Palócz bort töltöget.)

OCSKAY

Valami szíves nótát, vén sipos!

CIGÁNY

(A tárogatón „Rákóczi siralma” című nótát játszsza.)

(A kurucok mély csendben, látható megindulással hallgatják. Később egy férfihang énekli a szöveget, a többiek halk kórusban kísérik.)

Jaj Rákóczy, Bercsényi
Vitéz magyarok vezérei,
Bezerédy, stb.

OCSKAY

(Miután jó ideje hallgatta az éneket, elborúl, majd megtörli a szemét.)

TARICS

(Megrendülten.) Ocskay — te sírsz?

OCSKAY

(A cigányhoz.) Hagyd abba!

(A szín mögött táborozó kurucság a nyitott ablakon át átvette a dalt. Miután a szobában elhallgatott az ének és a zene, a szín mögött halk férfikar énekl tovább, kíséretet adva Ocskay szavaihoz.)

OCSKAY

(Mély fájdalommal.) Urak, tudjátok, mi jár az eszemben? Mindig, ha mámoros vagyok bortól és vértől, erre gondolok: a mi háborúnk reménytelen! Hiába minden hősiesség, hiába minden szívósság, hiába ontunk könny- és vértengert, hiába építünk holttestekből akkora hegyet, mint a késmárki csúcs: letepernek bennünket — kiszívják csontjainkból az erőt — csúffá tesznek. Hiába — minden hiába!

(A külső ének elhallgat; komor szünet.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, CZEGLÉDI, OZORÓCZI

CZEGLÉDI

(*Ozoróczival jobbról jön.*) Vitéz brigadéros uram, mi legyen a tiszti rabokkal? Ozoróczi uram követeli őket rajtam.

OCSKAY

Válogassa ki kend a rabok közül a labanckodó magyarokat. Az udvaron van egy nagy körtefa — azon elférnek.

OZORÓCZI

Brigadéros uram, hát Rákóczi katonája kegyelmed?

OCSKAY

A fejedelem nagy úr és selyemágyban hál — én a magyar nemzet katonája vagyok. Tudja kegyelmed, hogy milyen az én nemzetem? (*Dilire mutat.*) Nézze ezt a leányt! Mocsokban, vérben született, ágról szakadt árva — a honfitársa röhögi, az idegen korbácsot emel rá . . . Csak *egy* gyilkos ösztön él a lelkében : a bosszú!

DILI

(*Tüzes gyűlölettel.*) Öld meg mind!

OCSKAY

A körtefára velük!

OZORÓCZI

Brigadéros uram, ez renitencia . . . Ilyen dühvel irtja a magyart a magyar? Heiszter nevetni fog és retorzióképpen megint magyarokat akasztat . . .

CZEGLÉDI

S mi légyen a többi rabbal?

OZORÓCZI

Van köztük több külhoni urfi, a kik katonaságot jöttek tanulni. Azokat nincs oka gyűlölni?

OCSKAY

Cseh, dánus, talján urfiak, a kiket nem a gyűlölet, hanem a vadászat szenvedélye szólított harcba. Fodros haját, csipkés inget viselnek és pázsitvizzel szagosítják magukat. Némelyik az urfiak közül tábori naplót is vezet. Volt már a kezemen olyan! „Ma, kisasszony napján fölperzszeltünk négy magyar falut — sok asszony rikoitozott a tűzben.” — Otthon a cseh, vagy dánus kastélyban borzongva szól az urfi édesanyja: „Haj, milyen kegyetlen harcos lett az én szőke fiamból!” *(Czeglédihez.)* Válogassa ki kend a rabok közül a külföldi volontérokat és vágassa le valamennyinek fülét, orrát!

OZORÓCZI

(Rémülten.) Ocskay!

SÁNDOR

(Szintugy.) László!

OCSKAY

Aztán botoztasd ki őket meztelenen az ország-
utjára. Bandukoljanak hosszú koldus-láncba fo-
gódzva a hazájukba — a nagyságos mamájuk
kastélyáig.

OZORÓCZI

Nemes ember kegyelmed?

OCSKAY

Hát olybá vész a császár? Farkas vagyok, kit
hét ország ebfalkája hajszol. Magukra vessenek az
ebek! *(Czeplédihez.)* Hajnalra meglegyen!

CZEGLÉDI

Meglesz, uram! *(Jobbra el.)*

DILI

(Fölugrik.) Vér! vér! *(Czeplédi után el.)*

OZORÓCZI

(Magában.) Sietek Eszterházy elé — ő tán meg-
mentheti a kuruc sereg becsületét! *(Ocskayhoz.)*
Isten óvja ilyen főtisztoktól Rákóczi hadát!
(Jobbra el.)

OCSKAY

Tartson meg jóbarátságában, hopmester uram!
(Iszik.) Adnék érte egy serény csákányütést, ha
egyszer, künn a réten, labancgunyában látnám ezt
a pletykahordót.

SÁNDOR

László, gondolj édesanyánkra és légy irgalmas!

OCSKAY

(Sötétén.) Szót se többet!

TIZENÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, OZORÓCZI, CZEGLÉDI és DILI nélkül és
SZÖRÉNYI

(Kívül egy egy hang: „Szörényi jön, itt van Szörényi!”)

TÖBBEN

Szörényi!

OCSKAY

Hol van?

SZÖRÉNYI

(Besiet jobbról.) Brigadéros uram! Laci!

OCSKAY

(Vigan.) Melyik csapszékben részegeskedtél megint?

SZÖRÉNYI

Olajba főznek, ha nem vagyok színjózán!

OCSKAY

Azt nem szeretem. Egyszer voltál józan életedben, akkor is csatát vesztettél.

SZÖRÉNYI

Tudjátok-e fiúk, hogy Steinvill lóhalálában jön?
(Sándorhoz.) Ne vihogj, öcskös! Ennek a fele se

tréfa! A császár legjobb serege: minden paripája sárkány, minden lovasa pléhnadrágos ördög.

TARICS

Steinvill fuit. Ma hajnalban megnyomorítottuk az Aldó-lyuk alatt — felét levágtuk, másik fele a Miava vizében ázik; a tisztikar kommandóstúl rab.

SZÖRÉNYI

Tyű! — sohasem csókoltam még férfit — de most — *(megrohanja Ocskayt s erővel megcsókolja.)* És hol vannak a rabok?

TARICS

Helyszűke miatt a püspöki ólba szállásolta őket a kvártélymester.

SZÖRÉNYI

A cseh hercegek — a német grófok az ólban? *(Elkezd hahotázni, leveli magát egy székre, nevelő göröcsöt kap.)*

SÁNDOR, TARICS

(Aggódva paskolják a hátát.)

TIZENHATODIK JELENET.

Előbbiek, PYBER

PYBER

(Balról jó, magyar süveggel a fején.) Te deum laudamus in secula!

TARICS

Ni a házigazdánk!

PYBER

(*Ocskayhoz.*) Ime hazánk védangyala, ki ércsarkával tiporja el a zsarnokság kígyóját. (*Megöleti Ocskayt.*) Ave victor! Remélem fiaim, hogy a katonáitok keresztény harcosokhoz illően fognak viselkedni? Pro primo: a tűzre ügyeljete, a tűzre!

TARICS

Nyugodt lehet, vikárius uram, a kuruc nem bántja az ilyen fidélis hazafit.

PYBER

De a granáriumot mégis fölgyújtottátok!

SÁNDOR

Szükség volt erre a kis illuminációra, különben azt se láttuk volna, hol üssük a labancot.

OCSKAY

(*Előre vezeti Pybert, a szemébe néz, halkán.*) Uti audiebat: nagyságod szerelmes leveleket vált az öreg némettel?

PYBER

(*Meghökken, de rögtön mosolyog.*) Jól hallottad, fiam. Rákóczi fejedelem megbízásából levelezem — leveleztem, mondom! a béke-trakta dolgában.

OCSKAY

Trakta, trakta — szent Tamás már a mi patrónusunk. Minek béke? Nekem a paradicsom békesége sem kell, ha ott német plundrárt kell viselnem.

TIZENHETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, MÁLCSIK

MÁLCSIK

(Jobbról jön, tiszti kardot, két pisztolyt és egy fehér köpenyegyet hoz. A kardot átadja Ocskaynak.) Brigadéros uram, a legények találtak valamit a vikárius uram pincéjében.

PYBER

Az én pincémben?

MÁLCSIK

Hát csak körülnéztek ott egy kicsit.

SZÖRÉNYI

Ezüstjét, aranyát megvédjük nagyságodnak, de már a bora a jus gentium alá esik. Jó magamtól is félttem.

TIZENNYOLCADIK JELENET.

ELŐBBIEK, ILONA, JUTKA

ILONA

(Láthatólag izgatottan, Jutkával jobbról belép.)

OCSKAY

Lám, lám, szent atyám! Ezt rejtegette? *(Megismeri Ilonát; nagy felindulással.)* Tisza Ilona! *(Szünet; fenyegetően körbe néz.)* Bántott valaki? *(Szünet.)* Ha akadt vakmerő — szavamra mondom — ha legjobb katonám is: a vérével fizet . . .

Herczeg F.: Ocskay brigadéros.

ILONA

(*Fáradtan.*) Vér, vér, mindig vér! Nem bántott senki. Ha katona kegyelmed, magyar katona: adjon egy biztos zugot, ahol lepihenhet ez a gyermek, kit beteggé tett a szörnyülködés.

OCSKAY

(*Vasvilla-szemmel néz körül.*) Bántott valaki?

PYBER

(*Békitőleg.*) Senki! Odaát a kerti házban nyugton alhatik a kis leány.

OCSKAY

(*Magához intve Szörényit, fojtott hangon, miközben folyton Ilonát nézi.*) Öröket a kertbe, altiszteket az ajtó elé! Suttogva beszéljen mindenki — nesz nélkül osonjanak a strázsák — a sebesültek se nyöszörögjenek! Sóhajtást, sarkantyúpengést, szalmazizegést se akarok hallani!

SZÖRÉNYI

(*Halkan.*) Ha ellenség üt rajtunk, pusztá marékkal fojtjuk meg, de zajt nem csapunk — hadd aludjék a kis leány. (*Jobbra el.*)

SÁNDOR

(*A kezébe vette a gyertyatartót. Most Ilonára néz.*) Ha valaki: ő mentheti meg a nyomorultak életét. (*Kinyitja a bal ajtót, Ilonának világítva.*)

ILONA és JUTKA

*(Összeölelkezve haladnak át a kurucok sorfalán, kilé-
néma tisztelettel nyitnak nekik utat. Balra el.)*

SÁNDOR

(A gyertyatartóval utánuk megy.)

OCSKAY

*(A kezével parancsoló mozdulatot tesz a jobboldali
ajtó felé.)*

MIND

*(Kivéve Ocskayt, Pybert, Taricsot és Málcsikot, láb-
ujjhegyen jobbra kivonulnak.)*

TIZENKILENCEDIK JELENET

OCSKAY, PYBER, TÁRICS, MÁLCSIK

(Az egész jelenést suttogó hangon játsszák.)

OCSKAY

Meghálhatok itt?

PYBER

Majd vettetek nyoszolyát...

OCSKAY

Nyoszolyát? tán aludni se tudnék benne — hat hó-
napja már, hogy a pelyhes párnát csak golyófogó-
nak használom. *(Egy karosszékhez lép.)* Ez jó lesz...

MÁLCSIK

(Két pisztolyt tesz az asztalra, Ocskay keze ügyébe; aztán odaadja neki a fehér köpenyeget és jobbra el.)

OCSKAY

Igaz — a kerti házból, hol az asszonyok alusznak, nem látni le a körtefára?

TARICS

(Tagadólag rázza fejét; Pyberhez.) Vikárius uram, a halálra készülő rabok közt vannak pápisták, azok nem szeretnek papi segítség nélkül függni . . .

OCSKAY

(Leült, térdére vette a köpenyét; ásítva.) Nekem elég a labanc bőre — ha van neki lelke, azzal csinálhat nagyságod, a mit akar. *(Behunyja a szemét.)*

PYBER

Teljesítem a kötelességemet . . . *(Jobbra indul, majd megáll.)* Fontold meg fiam: van köztük nem egy ájtatos keresztény.

OCSKAY

(Lehunyt szemmel, ülomittasan.) Az néki jó, — legalább nem kell soká strázsálnia a paradicsom ajtaját . . .

PYBER

És fontold meg fiam: Non ex malitia peccat!

TARICS

(*Karon fogja Pybert, Ocskayra mutat.*) Alszik; nem csuda, ma többet dolgozott három henteslegénynél.

PYBER

(*Vállat von, Taricscsal lábujjhegyen jobbra el.*)

HUSZADIK JELENET

OCSKAY, ILONA, SÁNDOR

SÁNDOR

(*Gyertya nélkül Ilonát balról bevezeti.*) Ránk nem hallgat — de kegyelmed tán megmentheti őket! Bátorság! (*Ocskayra mutat; jobbra el.*)

HUSZONEGYEDIK JELENET

OCSKAY, ILONA

(*Az ablakban áll, onnan nézi az alvó Ocskayt. Majd előre jön.*) Ocskay!

OCSKAY

(*Rögtön felébred, kezét egy nyugodt mozdulattal a pisztolyra téve; sokáig nézi Ilonát; fölkel.*) Valóság ez? Álom? Én, Ocskay László, a hóbortos kis káplár, egy diadalmas hajnalon mint vezér állok szemben Tisza Ilonával. Hová lettek az elmúlt esztendők?

ILONA

(*Alázatosan.*) Hús keresztény ember áll az udvaron bilincsben, a halálos rémülettől fakó arccal...

OCSKAY

Fakó arccal, élet-halál közt vívódva állott előtted a hóborzós kis káplár . . . Emlékszel még? Te véres gúnynyal válaszoltál. Miért?

ILONA

Én? Mi voltam akkor? Egy alvajáró kis leány. Mikor törődtek nálunk apák és fivérek a leányálmokkal? Szegény Istók bátyám beszélt helyettem és véle leszámolt kegyelmed. Leszámolt, a hogyan Ocskay szökött — mint villám a fával . . . *(Szünet.)* Azóta rettenetesen nőtt a hóborzós kis káplár!

OCSKAY

Te is hogy megváltoztál! Úgy mondják, nem jól bánt veled az urad. Mosolyogva jöttél a világra és elfelejtetted mellette a nevetést.

(Kívül posztóval betakart dob hangja.)

ILONA

Ocskay — a szent irgalmasság nevében — csaták hőseiből ne légy fojtogatóvá. Hisz volt anyád, hát van szived!

OCSKAY

Volt szívem, irgalmasan érző, mikor még békés életről álmodtam egy vidám asszony oldalán . . . De az első vihar, mit te kavartál föl: fölragadott, elsodort. Magam sem tudom, merre vágattam azóta.

Olykor azt álmodtam, hogy szélvész vagyok, mely vetéseket pusztít — tűzvész, pestis, isten ostora. Mit akarsz most tőlem?

ILONA

Már készülődik a szörnyű vörösruhás ember... Mily siralmas kép! Nézz oda, Ocskay! (*Az ablakra mutat.*)

(*Kívül dobszó.*)

OCSKAY

Lám, hajnalodik. Ilyen lángoló tavaszi hajnal volt, mikor az első győzedelmes attakot lovagoltam. Harmatos rét dobogott a paripáink alatt. A dombok felől megszólaltak a harcra hívó kürtök és tűzfolyamként lángoltak az ellenséges pallosok... Főlséges zengés-kongás járta át a mindenséget — haj! hallom most is! — a szívem mámorosan lüktetett — mint lüktet most is! És én ujjongva éreztem, hogy ez a pillanat, a csatadöntés pillanata, részegítőbb minden asszony szerelménél!

ILONA

(*Megfeledkezve a rabokról.*) Minden szerelemnél? Pedig mondják, kegyelmed sokat szeretett.

OCSKAY

Egyet sem! Olykor egy forró fuvallat úgy sodorta őket utamba, mint tavaszi szél a hársfavirágot... Átléptem rajtuk! Csak téged szerettelek — mikor még mosolyogni tudtál.

ILONA

Úgy hát arra a szerelemre kérem kegyelmedet :
legyen irgalmas.

OCSKAY

(Elhidegülve.) Hogy védi a felekezetét.

ILONA

Nem felekeztem! Ember az esze, asszony a
szíve után vall hitet: férfi lehet labanc, de magyar
nő egy sem az.

OCSKAY

Bécsi tafotában magyar asszony? Hadd nézzek
a szemébe! Kuruc szem. *(Szünet.)* De nem a régi
Tisza Ilona.

ILONA

(Búsan.) Megrútultam ugy-e?

OCSKAY

Nem tudsz már mosolyogni, mint mosolyogtál
egykor.

ILONA

(Könnyek közt mosolyog.)

OCSKAY

(*Karjaiba vonja.*) A régi Ilona! Mondd, hogy szeretsz, hogy mindig is szeretted. Ha nem igaz: hazudj — talán elhiszem.

ILONA

(*Mosolyogva, hízelt hangon.*) László — ajándékozd nekem azt az egypár labancot!

OCSKAY

(*Megsókolja.*) Neked adom — pirulva, hogy nem adhatok külön ajándékot, húsz pribék mocskos életénél. S ha többet kívánsz, szívem, csordaszámra hajtom udvarodra Heiszter vitézeit.

(Kívül dobszó.)

(*Sándor hangja az udvaron:* „Vitéz brigadéros uram, én, az Ocskay-huszárok legifjabb hadnagya, kérem uram kegyelmedet, adjon pardont a keresztény katonák életének!”)

ILONA

(*Összekulcsolt kezekkel néz Ocskayra.*)

OCSKAY

A keszkenődöt!

ILONA

(*Az ablakhoz siet és int a keszkenőjével.*)

(Az elítéltek hangja, boldog zűrzavarban: „Pardont adott, pardont! — Isten áldja meg Ocskay uram! — Dicsértessék a Jézus Krisztus!”)

ILONA

Boldog hajnal — dicső hajnal! Ez a perc az örökkévalóság — lehunyt szemmel elmerülök benne.
(Ocskay karjaiba roskad.)

(Függöny.)

Második fölvonás

(Léva városának kis piaca. A háttérben — görbe sorban — ósdi, keskeny, emeletes polgár-házacskáék. Jobbra elől: a Tisza-féle ház; egyemeletes, szürke kőház, címeres kapubejárattal. A ház mögött jobbról folytatódik a piac. A kaputól jobbkéz felől köpad van a falba eresztve. Balfelől: *(a Tisza-házzal szemben)* földszintes kocsmá, alacsony ajtóval és kis ablakokkal. Az ajtó fölött kocsmacégér: vasrudon függő koszoru, a koszorúban két keresztbe tett kulcs van. Ablakok és az ajtó, füveg helyett, vászonnal vannak bevonva. A kocsmá mögött balra folytatódik a piac. A baloldalon, a kocsmá előtt, régi vártorony alatt, átjáró sikátor; a sikátor bolthajtása alatt keresztbefeszített láncra függő utcai lámpa. — A Tisza-ház sarkán két kisebb ágyu áll az utcán.)

(Mikor a függöny felgördül, holdvilágos éjszaka van. A kocsmá ablaka ki van világítva. Az utcai lámpás ég. Mikor Ilona fölép: vörös, hajnali fény. Az utcai lámpás magától kialszik.)

ELSŐ JELENET

KRUPICS, majd CZEGLÉDI és HAMZA

KRUPICS

(Fehér köpenyegben a hóna alá fogott karabélylyal a ház előtt strázsál.)

(Távolról kakaskukorékolás hallatszik; egy másik kakas mélyebb hangon válaszol.)

(A jobb felől belépő Czeglédi- és Hamzához, halkán.)
Ki vagy?

HAMZA

(Kissé borosan.) Majre csajre-molduváre . . .

CZEGLÉDI

(Hamzához halkán.) Hallgass, Krisztus tagadó!

(Krupicshez.) Czeglédi, vicestrázsamester. *(Fölnéz az emelet ablakára.)* Eloszlott már a násznép?

KRUPICS

Három napig tartott a lakodalom, de tegnap alkonyatkor elcsendesedett a ház.

CZEGLÉDI

Annál hangosabban vannak a barsi-kapunál. A nemes tanács Ocskay uram tiszteletére tíz hordó bort csapoltatott a szegénységnek — attól lerészegedett a város apraja-nagyja.

HAMZA

Majre-csajre-molduváre . . .

CZEGLÉDI

(Hátba üti Hamzát.)

(A színen mögött jobbra ének: tót népdal, melyet diszkrétül dúdolnak.)

HAMZA

(Leül a padra ; fölnéz az ablakra.) Jaj, eszem azt a bársonytalpas, szattyánbőrös, szentséges kis saruját!

MÁSODIK JELENET.

ELŐBBIEK, ÖREG TÓT, IFJU TÓT.

ÖREG TÓT

(Társával összekapaszkodva bizonytalan, de nem támolygó léptekkel, halkán jobbról jön és balra megy.)

KRUPICS

(A sarokig eléjük megy ; halkán.) Befogjátok a szátokat!

HAMZA

Részeg gazemberek!

IFJU TÓT

Én is kuruc vagyok!

KRUPICS

Csend legyen — alszik a brigadéros.

IFJU TÓT

Vivát Ocskay —

ÖREG TÓT

(Betapasztja a társa száját.) Csitt! (Leveszi a süvegét, a ház felé hajlong, aztán a társával, egymást csitítgatva, balra el.)

CZEGLÉDI

(Krupicshoz.) Kész a rabtranszport?

KRUPICS

(Jobbra mutat.) Egy órája már ott ácsorognak a templom előtt.

CZEGLÉDI

Kiváltják ma Tarics uramat a német rabságából. — Nem történt semmi?

KRUPICS

A palóc —

CZEGLÉDI

Mi van vele?

KRUPICS

Ha én azt tudnám! Bizonyos, hogy éjnek idején ki-kijár a városból.

CZEGLÉDI

(*Meghökkenve.*) Ki jár? Számoljon a gazdájának.

KRUPICS

Igen elkényesedett, amióta Ocskay uram lovásza.

HAMZA

Pofon kell verni a parasztot.

HARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, VÁROSI POLGÁR, HAJDU

VÁROSI POLGÁR

(*Igen kövér ember, a hajdu karjába kapaszkodva, folytonos csuklás közepett jobbról jön és balra megy.*)

NEGVEDIK JELENET.

KRUPICS, CZEGLÉDI, HAMZA.

KRUPICS

(*Czeplédihez.*) Nem volt ez a hajdu az Antal gróf harkályai közül való ember?

CZEGLÉDI

Persze. Eszterházy megjött az éjjel az ausztriai irrupcióból. — Most füvellő-tábort veret a Garam mellett.

HAMZA

Aszongyák a harkályok, olyan jó dolguk volt Bécs alatt, hogy borral mosdottak és kolbászszal törülköztek.

CZEGLÉDI

Az Ocskay Sándor úrfi is velük volt mint voluntér.

HAMZA

Hanem te, aszongyák a karabélyosok, hogy Málsik, a tót tizedes, otthagya a fogát.

CZEGLÉDI

Kremznél elkalandozott a seregtől, aztán föl-kötötte a német mint gyujtogatót.

KRUPICS

Tót volt szegény, de magyar volt benne a lélek.

HAMZA

Fáin ember volt! Nagy volt a tudománya a szurokkoszoru csinálásban. Salétrommal, meg mivel úgy megcsinálta, hogy a bűzitől is kigyuladt a labancfalu.

KRUPICS

Nekem még adósom fél tallérommal.

HAMZA

Attól ne búsulj, ha visszajön, se adja meg.

(Zene a szin mögött.)

HAMZA

(*Bizonytalanul állva a lábán.*) Megint valami részeg ember? Cudarság!

KRUPICS

(*A sarkon.*) Nem ember az, ha úr!

ÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, SZÖRÉNYI, FÁKLYÁSOK, CIGÁNYZENÉSZEK,
INAS-FIÚ, HUSZÁROK.

(*Jobbról föllépnek: négy fáklyás tót, Szörényi, mellette kis inas-fiú óriás kulacscsal, mögötte zenélő cigányok, egy csapat huszár, kik széles sorban karonfogva járnak.*)

SZÖRÉNYI.

(*A cigányhoz.*) Ácsi! Itt vagyunk! Egy szót se emberek, hogy meg ne rezzenjen álmában a szerelmes sólyomné. Most húzzátok el a hajnali nótáját. (*Magához öleli a cigányprimást.*) Halkan, — bársonyosan, — édesen, — érted? Olyan áhitattal húzzad, mintha szent Dávid hegedülne a betlehemi templomban, a szűz Mária lakodalmán . . . De azért mégis epedve, tüzesen, mint a féléves özvegygálamb nyögdecselése . . . Olyan bánatos vígsággal, hogy a csillagok örömben harmatkönnyeket potyogtassanak a lévai háztetőkre . . .

(*Zene.*)

HATODIK JELENET.

ELŐBBIEK, OCSKAY

(*Kihajlik az emeleti ablakon.*) Mi lesz, urak? Meddig tart a cécó? Sohse fog már kijózanodni Léva városa? (*Eltűnik; becsukja az ablakot.*)

(*A zene elhallgat; a nézők a korcsma felé hátrálnak.*)

SZÖRÉNYI

(*Levette süvegét, az üres ablakhoz beszél.*) Uram, brigadéros uram! vezérem, királyom, császárom — dobod le a feleséged menyasszonyi papucsát — hadd igyam belőle polyák módon — soha életemben több bort nem iszom, úgylis holtomig kótyagos leszek tőle... (*Az inashoz*) Hé, Góliát! a gyűszű-palackomat!

OCSKAY

(*Külép a kapun, köpenyeggel a vállán.*)

(*Katonák és cigányok: ijedten hátrálnak.*)

SZÖRÉNYI

Te vagy az én császárom, szultánom, romai pápám! Lövess főbe, de előbb igyál egy kortyot!

OCSKAY

Tarics német rabságban van és Szörényi tivor-nyázik. Tudom istenem, ha Szörényi ülne tömlöc-ben, Taricsnak nem volna se éjjele, se nappala. (*Czeglédihez.*) Együtt a transzport?

KRUPICS

(*A sarkon jobbra int.*) Hej, gyertek!

Herczeg F.: Ocskay brigadéros.

HETEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, KÖNIGSEGG, PAPES, HÁROM LABANC-TISZT,
KURUC-ÖRÖK

(Königsegg és a labancok mint rabok jönnek jobbról, több fegyveres kuruc kíséretében. A rabok fegyvertelenek, sápadtak, borotvátlanok, botot viselnek, egyik-másik batyut a hóna alatt; egyiknek fel van kötve a karja; Ocskay előtt valamennyien leveszik a kalapjukat.)

OCSKAY

(A rabokat mustrálja; Szörényihez.) Tüstént lóra ülsz, elviszed őket Sugó rabcsereelő komiszáriushoz. Ott átveszed a miéinket Taricscsal.

CZEGLÉDI

Brigadéros uram, az egyik rab szeretne egy szót mondani.

KÖNIGSEGG

(Előre lép.) Csak ennyit: kívánom, hogy áldott legyen a legvitézebb ellenségünk házassága. És még valamit: büszke volnék, ha valaha elmondhatnám: kezet fogtam Ocskay brigadérossal.

OCSKAY

Ez Königsegg gróf? A gróf úr vitézül verekedett. *(Kezet fog vele.)*

PAPES

Isten megáldja, Ocskay uram.

OCSKAY

Némettel olykor kezét fogok, labanccal soha.
(A korcsmára mutatva, a kurucokhoz.) Ha tudtok csendben mulatni: a két kulcs-ban ma délig én leszek csapláros. *(Szörényihez.)* Tarics nélkül vissza ne gyere! *(A házba el.)*

SZÖRÉNYI

(A rabokhoz.) Előre sógor! úgy eleszkortírozlak, hogy attúl kódulsz! ájn-cváj! *(Fáklyásokkal, rabokkal, örökkel hátul balra el.)*

(Mialatt a kurucok és cigányok a korcsmába vonulnak, onnan belülről énekhang hallatszik.)

(Erdélyi hajdu-tánc.)

„Telekes bocskor — gyöngyös kapca,
 Járd meg tubám, járd meg!
 Vörös nadrág — sárga csizma,
 Járd meg tubám, járd meg.
 Majd elmenjünk a korcsmára —
 De engem is várj meg . . .“

(Időközben a kurucok Hamza kivételével mind bevonultak és kórusban éneklük.)

„Megjárom én a kopogót:
 Tubám, te is járd meg.“

HAMZA

(Legutolsónak maradt.) Úgy süvitenek, mint a fába szorult féreg! Majd szétosztok köztük egy pár pofont. *(Mintán az ének elhallgatott, belép a korcsmába.)*

(A korcsmában nagy rivalgással fogadják Hamzát.)

NYOLCADIK JELENET.

PYBER, PALÓC.

PYBER

(*A sikátoron jött Palóccal; megvárta, míg a színpad üres.*) Kinek adtad a levelet?

PALÓC

Valami paszomántos főnémet volt. — Fene tudja a nevét.

PYBER

Hoztál választ?

PALÓC

Egy arany jár érte.

PYBER

(*Pénzt ad neki; átveszi a levelet.*) Nini, köhöz van kötve a levél. Minek az?

PALÓC

(*Nevelve.*) Az én fortélyom. A német táborig mindig a Garam partján lovagolok — ha rajtam ütnek: vízbe dobom a levelet, aztán bukhathnak utána, ha nem vadrucák.

PYBER

(*Visszaadja neki a követ.*) Tedd el, hátha hasznát veheted még. (*Felbontva a levelet.*) De ha elfognak, ha vallatnak, ha megkínoznak?

PALÓC

Úgy nézzen engem az úr: én vagyok az a legény, aki ellopta a temesi tatár-khán paripáját.

Két napig vallatott a tatár — félévig nyomtam utána a vackot — de nem vallottam! Mit is érnék vele, ha járna a szám? A nagyságos uram csak kívágná magát, engem meg kerékbe törnének. Ismerem én a nagy urak dolgát!

PYBER

(*A levelet az utcai lámpás alá tartja.*) Pálffy keze. „Vettem szíves értesítését, mely a Léván levő császári rabokra vonatkozik. Ha Isten úgy akarja, tetemes hasznunkra lehet a híradás. A magam részéről szívesen kontesztálom, hogy magnificenciád gyakori és pontos híradásaival nagy szolgálatot tön már a császár igaz ügyének. A győri püspökség dolgában azonban ragaszkodnom kell Heiszter marsall deciziójához. Nagyságod püspök lesz, ha konzumálja azt, amire vállalkozott: hogy Ocskay uramat brigádástul megnyeri a császár hűségének. Igérhet neki generálátust és aranyláncot . . .“ (*Hirtelen zsebre gyűri a levelet.*) Jönnek — hordd el magad!

PALÓC

(*A korcsmába sietve el.*)

KILENCEDIK JELENET.

PYBER, majd OZORÓCZI, GRÁNÁTOS

PYBER

(*Magában.*) Megnyerjem Ocskayt? Mért nem mindjárt a török császárt vagy magát a sátánt? Ilonában bíztam — de Ilona most kurucabb az uránál.

OZORÓCZI

(Balról jön; előtte a fáklyavivő gránátos.)

PYBER

(Észrevétlenül el akar mellette osonni.)

OZORÓCZI

Világíts az arcába!

PYBER

(Bátran Ozoróczinak megy.) Dicsértessék a Jézus, hopmester uram! Ilyen korán már talpon?

OZORÓCZI

Staféta jött, mely visszaszólít az udvarba. A szekeremet keresem.

PYBER

Szép, keresztény gondolat volt ő felségétől, hogy Ocskay lakodalmára éppen kegyelmedet küldte a maga képében. Csak aztán tartós is legyen a békeség. (Jobbról néhány harangütés hallatszik.) Megyek a hajnali misére. — Dicsértessék a Jézus. (Jobbra el.)

OZORÓCZI

(Gránátoshoz.) Ide azt a fáklyát! (Kiveszi Gránátos kezéből a fáklyát.) Surranj utána, lesd meg, hová tér be.

GRÁNÁTOS

(Pyber után jobbra el.)

TIZEDIK JELENET.

OZORÓCZI, később JÁVORKA

*(A korcsmából Hamza éneke hallatszik.)**(Hajdu-tánc.)*

„Majre — csajre — Molduváre,
 Fut Havasalföldre,
 Ungur — bungur — amaz rumuj
 Sátorát fölszedte.
 Szatuj majre — pita najre,
 Nincs pénz, az ebverte!“

(Kórus megismétli az utolsó két verssort.)

JÁVORKA

(A sikátoron jött, kolduló barátinak öltözve, csuklyával a fején, bottal, iszákkal.) Dicsértessék a Jézus.

OZORÓCZI

Megint pap? Rosszul kezdődik a napom.

JÁVORKA

Én vagyok, uram. *(Leveti a csuklyát.)*

OZORÓCZI

Jávorka hadnagy? Kegyelmed a német táborból jön. Végzett valamit?

JÁVORKA

Rovásra vettem minden seregüket, ágyújukat.
 De más is tanultam, Ozoróczi uram: mit régen
 sejtünk, most már bizonyos: áruló lappang közöttünk.
 A legtitkosabb tervünk is világos előttük.

OZORÓCZI

Régen tudom. De ki az?

JÁVORKA

Nem közönséges táborjáró! Valami hatalmas, befentes emberünk adja el Pálffynak fonszámra a húsunkat. Meg fogom tudni, hogy kicsoda! Ebekkel etetem meg a szívét! Ebekkel! A hírvivőjét most már ismerem. — Láttam kilépni a horvát bán sátrából.

TIZENEGYEDIK JELENET

ELŐBBIEK, GRÁNÁTOS

GRÁNÁTOS

(Jobbról jön; Jávorka a fejére húzza a csuklyát.)

OZORÓCZI

Nos? *(Átadja neki a fáklyát.)*

GRÁNÁTOS

Nem a templomba ment. — Megkerülte a Takácsközt és hazament a szállására.

TIZENKETTEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, PALÓC

(A korcsmában kiáltozás: „Ki vele, dobjátok ki!”)

PALÓC

(Gyorsan kijön, visszafordul fölemelt ököllel.) Megálljatok, majd megreguláz a gazdám! *(Fölemeli süvegét a földről.)*

JÁVORKA

(*Leküzdve fölindulását, megragadja Ozoróczi karját, halkán.*) A hírvivő — ő az!

OZORÓCZI

Ő? (*Csendre inti Jávorkát.*) Hát olyan nagy úr a gazdád, hogy megregulázhatja a kurucot is?

PALÓC

Meg az a Belzebub ördögöt is! (*Kevélyen.*) Mert az én gazdám Ocskay brigadéros. (*Jobbra el.*)

TIZENHARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, PALÓC *nélkül.*

JÁVORKA

(*Dermedten.*) Ocskay?

OZORÓCZI

Ocskay? Benne volna az ő keze is?

JÁVORKA

Nem — ő nem!

OZORÓCZI

Magam sem hiszem, bár nem jó szél fuj róla. Szolgált már a császárt, szolgált a törököt is, szolgált a francia királyt... Ha rájött a rossz órája — egy semmiség miatt tajtékot hány a vére — ott hagyta mindegyik urát.

JÁVORKA

Német, török, francia csak kenyéradója volt. De Rákóczi a magyarok fejedelme.

OZORÓCZI

Nem is hiszém, bár az asszonya híres labanc-nemzetből való... Sűrűn fordult meg a palóc gazember a német táborban?

JÁVORKA

A héten háromszor is ott járt. Tegnap este odaát valami rabtranszportról esett szó...

OZORÓCZI

A transzport elindult — ha baj esik... (*Izgagtottan.*) Nem utazom! Leseket vetek a kapuk elé. Szerencsére van velem ötven udvari gránátos... Ha a kezembe kerül a hírvivő: lefogatom s ha isten úgy akarja: meglesz a bizonyság! Kegyelmedben megbízom, mint tulajdon magamban. Addig is, míg biztosat nem tudunk, egy szót se erről!

JÁVORKA

Egy rossz szót se Ocskayról! A kapu nyílik. Isten velünk! (*Hátul jobbra el.*)

OZORÓCZI

(*Gránátossal balra el.*)

(*Hajnalodik.*)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

OCSKAY, ILONA.

OCSKAY

(*Ilonát kézen vezetve, kilép a kapun.*) Hová vezetsz, kis alvajáró?

ILONA

Hajdan fakó volt a város, most bíborszínü és aranyfényü. Az ég is aranyos és bíboros.

OCSKAY

(*Az égre néz.*) Ni — egy magános csillag. Minket néz! A szeme szikrázik és elhomályosul az irigységtől.

ILONA

Psszt! Ez a mesebeli város, a hol száz eszten-deig alusznak. Psszt! lábújjhegyen jársz, föl ne ébreszd őket! Lelopjuk magunkat a girbe-görbe közökön — a várfal alatt van a kert — a mi kertünk.

OCSKAY

A szél erre hozza az illatát. Érzed? Miféle hajnali csuda virít a kertedben?

ILONA

Almafa csuda — körtefa csuda — galagonya — bodzafa — orgona csuda. Nő, dagad a fehér virágáradat — egész szagos hóförfögeteg. Mert tavasz van — tavasz!

OCSKAY

Meg fogsz ott csókolni?

ILONA

Ha nyugton ülsz és szépen lehunyod a szemed:
Talán! — (*Hirtelen elszomorodik.*) Mondd: sajnálok
szegény Ilonádat?

OCSKAY

Mért, szegény Ilonám?

ILONA

Az éjjel beszéltél álmodban.

OCSKAY

Bolondot mondtam?

ILONA

Valami szörnyűt mondtál. Azt mondtad: a
trombita — szól már a trombita!

OCSKAY

(*Nevetve.*) S ez szörnyűség?

ILONA

A trombita lesz boldogságom elsiratója. Holnap
már szólhat — szólhat ma — lehet, hogy most
akasztja le a szögéről . . . (*Félénken hallgatódzik.*)

OCSKAY

És ha szól?

ILONA

Ha szól, ezt harsogja: jaj neked, szegény Ilona!
Özvegygé lettél — egy élő ember özvegyévé.

OCSKAY

Élő ember özvegye? Ilyet még sohasem hal-
lottam.

ILONA

Most az uram vagy, testestől-lelkestül; ha elveszt-
ted a kisujjadat: a kisujjad özvegye vagyok. Ha
elfordul tőlem egy gondolatod: a gondolatod
özvegye vagyok.

OCSKAY

Ha hadba megyek is, minden gondolatom a
tiéd marad.

ILONA

Ne csalj meg! A mi most van, az nem lesz
többé soha. Most mindened vagyok, most nem cse-
rélnél el egy királtságért.

OCSKAY

Nem ám. S ha szól a trombita?

ILONA

Akkor semmid se leszek. És elcsérélnél egy
tarka rongyért. Igen! Hogy elnyerhess egy tépett
zászlót, amelyre páros sas van festve, kockára teszed
életed. Az életeddel engem is — mert hogyha meg-
haltál, elvesztettél engem.

OCSKAY

Tehát gyűlölöd a bátorságomat?

ILONA

Imádom.

OCSKAY

És mégis így beszélsz?

ILONA

Ezt te nem érted, csak asszony érti: imádni azt, akitől rettegünk és félni attól, a mit szeretünk. Ha szól a trombita, tudni fogom, hogy özvegy vagyok; de ígérem, könnyet nem látsz a szememben s magam hozom a kardodat. De addig is: sajnálj, szeress, becézz! Tiszavirág vagyok — oly rövid éltű — ma rám süt még a nap — de holnap — holnap...

OCSKAY

Zavaros az éneked, kis csalogányom — nem értem, de a szívemhez szól. Szeretlek!

ILONA

Gyere a kertembe, ott mondd ezt.

TIZENÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, SZÖRÉNYI

SZÖRÉNYI

(A sikátornál útjukat állja; süveg nélkül, véres homokkal, poros ruhában.) Lövess főbe, Ocskay!

OCSKAY

Mi az?

SZÖRÉNYI

A német lesből rajtunk ütött, levágta katonáimat s kiszabadította a rabokat.

OCSKAY

(*Szünet után, hidegen.*) Mutasd a kardodat!

SZÖRÉNYI

(*Kihúzza kardját s odaadja.*) Harmincan voltak hatunk ellen.

OCSKAY

(*Megvizsgálja a pengét.*) Helyt álltál! (*Visszaadja a kardot.*) Kik voltak a támadók?

SZÖRÉNYI

Pálffy gránátosai. Kipécézett árulás volt. Kell, hogy tudták legyen az utunkat s az indulásunk idejét, mert sokáig nem lappanghattak a füzesben.

OCSKAY

(*Hirtelen rémülettel.*) És Tarics?

SZÖRÉNYI

Most üzente Sugó uram, hogy a magyar rabokat nem küldte be Pálffy.

OCSKAY

Mindig megcsalnak! Mindig! — Milyen a sebed?

SZÖRÉNYI

(*Kézével megtörli homlokát.*) Attól nyeregbe ülhetek.

OCSKAY

Eredj — két eszkadron szedelőzködjék friss töltéssel, éléssel — éjjeli utad lesz.

SZÖRÉNYI

Igenis, brigadéros uram. (*Jobbra el.*)

TIZENHATODIK JELENET.

OCSKAY, ILONA, PALÓC

ILONA

Hadba megy, kegyelmed?

OCSKAY

Sokáig aludtam, Pálffy uram? *(Észreveszi Palócot.)*
Te — el tudnál vinni egy levelet a német táborba?

PALÓC

(Jobbról jött, füttykössel a kezében, a kocsmába akart menni.) El én, uram!

OCSKAY

Nyergeld meg Pandurt és várj a kis kapu előtt. Elvágatsz az első német istrázsához, előkéréd a tisztet és átadod a levelet. Azért küldelek téged, mert a katona-embert meglövdözik. Siess és ne félj semmit! Ha hit ellenére elfognának, kiváltalak vagy kiváglak — ígérem! Ocskay mondta!

PALÓC

Engem el nem fognak! Es ha elfognak: van nekem fortélyom. *(A házba el.)*

ILONA

(Ocskayhoz.) Kilovagol kegyelmed?

OCSKAY

Olyan levelet küldök Pálffynak, a minőt még nem kapott császári generális. Négy Pálffy-falu van

a kezemen. Ha naplementig nincs itt Tarics, az éjjel kiverem Pálffy ötezer jobbágját az erdőbe és fölszántatom négy falu helyét. *(Indulatosan a ház felé siet; a kapuban visszafordul, elmosolyodik.)* Igaz, Ilona! *(Feléje nyújtja a kezét.)*

ILONA

(Aki búsan nézett utána, hozzá siet; ketten el.)

TIZENHETEDIK JELENET.

SÁNDOR, MÁLCSIK, JUTKA

SÁNDOR

(Díszben jobbról jön; Málsik szintén díszben egy Rákóczi-standárt és egy szegfű-tőt hoz utána; a standár fecskefarku, kék selyemzászló, amelyre a Rákóczi-címer van arannyal hímezve. A házakat vizsgálva.) Erre kell lenni! Igen, ez a Tisza-címer!

JUTKA

(Kisiet a kapun; magában.) Láttam az ablakon. *(Zavartan áll meg Sándor előtt.)* Sándor!

SÁNDOR

Jutka! *(Szünet.)* Hát — nem hozott Isten?

JUTKA

(Kezet nyújt neki.) De — Isten hozta Sándor... Laci bácsi odafönn van.

SÁNDOR

Oh, nem hozzá jöttem — azaz hozzá *is* jöttem . . .

JUTKA

Hallottuk, hogy megtértek vitézi útjukról. Messzi jártak kegyelmetek?

SÁNDOR

Egészen Bécs tövéig.

JUTKA

És jó dolguk volt az úton?

SÁNDOR

Köszönöm szíves kérdését, hugom — szerencsésen megjártuk. Fölégettünk negyven falut, kétezer szekerre való prédát hoztunk és eleget öltünk a németben.

JUTKA

(*Őszintén.*) Az szép! De mi az ott?

SÁNDOR

Standár!

JUTKA

Nem — a másik . . .

SÁNDOR

Virág. *(Kiveszi Málszik kezéből a virágot.)*

JUTKA

Milyen szép szegfű! Soha még ilyen szépet nem láttam.

SÁNDOR

Az imperátor kertjében termett — Laxenburgban.

JUTKA

És magával hozta? Az egyik szára letörött.

SÁNDOR

Letörött Komárom alatt. Éppen a kezemben volt, hogy megöntözzem — mert mindig magam öntöztetem — mikor kicsapott reánk a komáromi labanc . . . A dulakodásban letörött az egyik szára.

JUTKA

Ennyi fáradságot vett magának!

SÁNDOR

A fáradság semmi — de mennyit nevettek rajtam a tisztársaim!

JUTKA

És — kinek hozta?

SÁNDOR

(*Némi habozás után.*) Jutka hugomnak, ha megengedné az ángyomasszony.

JUTKA

(*Két kézzel a virág után kap.*) Oh, édes, szép virágom!

SÁNDOR

(*Zavartan.*) Tán úgy illenék, hogy most fölmenjünk László úrhoz. (*Jutkával a házba el.*)

TIZENNYOLCADIK JELENET

MÁLCSIK, HAMZA, KRUPICS, CZEGLÉDI, TÖBB HUSZÁR

MÁLCSIK

(*Egy ideig mereven áll a színen.*)

KRUPICS

(*A korcsmából jön; meggillantva Málcsikot, meglepetten.*) Ne te! Hát ezt nem akasztotta fel a nimet?
(*A korcsmába kiált.*) Gyere pogány, csudát nézni!

HAMZA

(*Kidugja fejét.*) Hökk meg villás! Málcsik ez?

CZEGLÉDI

(*Az ajtóban.*) Ha meg nem fiadzott — non potem!

HAMZA és TÖBB HUSZÁR

(A kocsmából elősietnek, Málcsikot megrohanják s megölelik.)

KRUPICS

Hát nem akasztott föl a német?

MÁLCSIK

(Peckesen.) Csiklandós a nyakam — nem szenved a kötelet.

KRUPICS

Pedig olyanfélét beszéltek.

MÁLCSIK

Valami ellenségem terjeszthette.

CZEGLÉDI

Tudsz-e németül?

HAMZA

(Hátba üti.) Ej, tu vasz isz? berdó — rex — linx!

KRUPICS

Vosz herceg Lamberg, Pórfia, Lobkovicz hány garas?

HAMZA

(Hátba üti.) Tu eb, tu cánis!

KRUPICS

Megadod-e most már a fél talléromat?

MÁLCSIK

Nadragulyát ettek kendtek!

CZEGLÉDI

No nézd — milyen lengyeles a tubám!

KRUPICS

Kutya nagy prosopopéjával jár!

HAMZA

Pedig hiába járta meg a tót az operenciát,
azért csak bocskor után sír a lába.

MÁLCSIK

De elbutultak kendtek, hogy oda jártam!

TIZENKILENCEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, OCSKAY, SÁNDOR, ILONA, JUTKA

OCSKAY

(*Sándorral a kapun kilépve.*) A palóc elment.
(*Sándorhoz.*) Nos, hát miféle standár ez?

SÁNDOR

Rákóczi standárja, mit a szatmári harcon vesztett el Ozoróczi uram. A kremsi templomban buk-

kantunk rá. Azt mondta főstrázsamester úr Elek Zsiga: „Ezzel a standárral vásárlót viszünk Ocskaynak, hadd prüsszentsen tőle a hopmester.“ Mert Elek uram se kedveli Ozoróczit. *(Átadja a zászlót Ocskaynak.)*

OCSKAY

Köszönöm, vitéz fiú! *(Az ágyu lafettájába tűzi a zászlót.)* Ezentúl mindig a szállásom előtt fog lengeni Rákóczi zászlója, mit gyáván cserben hagyott Ozoróczy; — hol a kuruc, hol a labanc, a ki elvitatja tőlem?

ILONA

(Aki eddig Jutkával a kapu alatt állott, most Ocskayhoz közeledik; hűzelegve.) A kertemről megfeledkeztl?

OCSKAY

Menjünk, fiam, menjünk.

ILONA

(Boldogan.) Jó uram!

OCSKAY

De előbb add a kardomat. Kard nélkül olyan vagyok, mint mankó nélkül sánta ember.

ILONA

Hozom. *(A házba el.)*

HUSZADIK JELENET.

ELŐBBIEK ILONA *nélkül* és PYBER

PYBER

(*Jobbról jön, lélekzet nélkül.*) Attrocitás történt, Ocskay! Attrocitás! Kilőtték a szolgád alól a paripadat.

OCSKAY

Pandurt?

PYBER

Megrohanták a palócot és bár azt kiáltotta: én Ocskay brigadéros embere vagyok! — békóba verték, szekérre dobták és rabságra vitték... Mielőtt megkötözték volna, a Garam vizébe dobott valamit, — úgy mondják: kőhöz kötött levél volt. A tettesek: lovas gránátosok voltak.

OCSKAY

Pestis belégjük! (*Sándorhoz.*) Fuvasd meg a trombitákat! Lóra kuruc! Verjétek föl a mezőket és erdőket, — egy arannyal fizetek minden német fejért! És megköszönöm nektek, ha koldússá tesztek!

SÁNDOR

(*Hátul jobbra el.*)

PYBER

Megbocsáss, Ocskay — tévedés van a dologban. A gránátosok, kik leütötték a legényedet, nem

németek, hanem Rákóczi udvari gránátosai. Ozoróczi uram vezette őket.

OCSKAY

(*A kardja helyére kap.*) Ozoróczi?

PYBER

Valami árulást nyomoz a rabtranszport dolgában.

OCSKAY

Hát ki vagyok én? A kardomat! Nem — kor-
bácsot adjatok! Nyeregbe, legények! Meglátom,
kuruc farkasok értenek-e a rókahajtáshoz!

HUSZONEGYEDIK JELENET

ELŐBBIEK, SZÖRÉNYI, SÁNDOR, *azután* ILONA,
KURUCOK és VÁROSI POLGÁROK

SZÖRÉNYI

(*Jobbról besiet.*) A Garam hídja lángban ég!
Ozoróczi felgyújtotta maga mögött.

PYBER

Jó lovon jár a hopmester! mig átúsztattok a
vízen: Rákóczi udvarában ül.

OCSKAY

Meglelem Rákóczi udvarában. Készüljön a bri-
gád! Elő a szekerekkel! Járjátok be a csapszéke-
ket s botozzátok glédába a garázda csürhét. Egy
óra múlva indulok — jaj annak, a ki elmarad!

Menjünk, menjünk, — ne lássam többet ezt a patkányfészket!

(Négy trombitás, jobbról jöve, hátul feláll. A felvonás végéig a korcsmából és a szomszédos utcákból katonák és polgárok gyülekeznek.)

SÁNDOR

(Jobbról besiet.) Megyünk a németre?

OCSKAY

Az ellenség nem a császár táborában, hanem Rákóczi udvarán ül.

ILONA

(Ocskay kardjával a házból jön; egy pillantással megérti a helyzetet.) Isten hozzád, boldogságom! *(Átadja Ocskaynak a kardot.)*

(Trombiták.)

(Függöny.)

Harmadik felvonás.

(Rákóczi hadiszállásán: egy vidéki kastély előszobája. Jobbról főbejárat: többszárnyú ives üvegajtó — ólmos karikákkal — mely a lépcsőházba vezet. Balról mély fülkájú — ólomkarikás — ablak néz a kertre. Hátul szárnyas-ajtó nyílik a belső váróterembe. A szárnyas-ajtótól jobbra-balra refektórium-pad. A pad fölött hat-hat császári zászló van ferde szög alatt a falhoz erősítve. *(A zászlók különböző nagyságúak, részben fekete-sárgák, részben teglavörösek és kék színűek. Valamennyi tépett és fakó.)* Elöl jobbról is, balról is három-három szék sorba állítva. Ha kinyílik a szárnyasajtó, a belső váróterem aranyozott fehér ajtáját látni, mely előtt alabárdos gránátos strázsál. A jobboldali lépcsőházban kék és piros egyenruhás katonák és szolgák tartózkodnak. A tisztek, katonák és szolgák tartásán, nesztelen járásán és halk beszédjén meglátszik az óriás tekintély, melylyel a láthatatlan fejedelem a környezete felett uralkodik.)

ELSŐ JELENET.

OZORÓCZI, PYBER, KAMARÁS.

KAMARÁS

(Allonge-parókás, borotvált arcu udvaros. Francia divat szerint öltöztetve, vékony spádéval, hosszuszárú lakksizmával. Kalapját a hóna alatt tartja. Az ablakban áll és csókokat int le a kertbe.)

PYBER

(Ozoróczihoz halkan.) Láttam, mint fiut a fenséges Zrinyi Ilona ölében és mondhatom: soha oly hasonlatosságot e kép között és a szent anya között, a hogyan pingálni szokták . . .

OZORÓCZI

Engedelmével, vikárius uram. (*A kamaráshoz.*) Kik udvarolnak ő felségének?

KAMARÁS

A méltóságos locumtenens: marsall úr gróf Bercsényi Miklós ő excellenciája — generális úr gróf Károlyi Sándor és generális úr gróf Csáky Mihály ő nagyságaik... Ő felsége asztalhoz kegyeskedett ültetni ő excellenciáját és ő nagyságaikat... Hatra zenét méltóztatott rendelni ő felségének. (*Kivesz a zsebéből egy igen nagy órát.*) Ó, mondieu, mindjárt hat! Kegyes engedelmmökkal uraim, szolgálatban vagyok. (*A lépcsőházba siet.*)

PYBER

(*Ozoróczyhoz.*) Nékem mindenkor kegyelmes jóltevőm volt. Hogy püspök vagyok — igaz, csak címzetes püspök — azt a fejedelmi kegy kiapadhatatlan forrásának köszönhetem.

OZORÓCZI

Mért mondja ezt nekem, magnificenciád?

PYBER

A rágalom, a cselszövés, mely prédaleső hiénaként lappang az országban, nem kiméli a sírja felé vánszorgó ősz embert sem.

OZORÓCZI

Magnificenciádat senki sem gyanusította.

MÁSODIK JELENET.

Előbbie, kamarás, négy zenész cigány.

KAMARÁS

(Bevezeti a fejedelmi libériába öltöztetett cigányokat.)
Tisztítsátok meg a csizmákat! Egy szót se, akinek
kedves az élete! *(Cigányokkal a belső váróterembe el.)*

PYBER

Vallott a rab?

OZORÓCZI

Ocskay küldte nagyságodat?

PYBER

Magamtól jövök. Mint olajágos galamb szállok
haragjának fürgetege előtt.

OZORÓCZI

Itt hozzák a hírvívó gazembert. A locumtenens
maga fogja vallasni.

HARMADIK JELENET.

OZORÓCZI, PYBER, PALÓC, HAJDU-TISZT.

HAJDU-TISZT

(Jobbról bevezeti a megkötözött Palócot.)

OZORÓCZI

Nos?

HAJDU-TISZT

Vasfogóval se lehet a szavát venni.

OZORÓCZI

(*Palóchoz.*) Nem akarsz beszélni?

PALÓC

Dicséret, dicsőség mennyei atyánknak, véle egyetemben az ő szent fiának.

OZORÓCZI

Mit jelent ez?

PALÓC

Hát beszélek.

OZORÓCZI

Miklós mester majd elveszi a kedvedet. Hol jártál, mikor elfogtak a gránátosok?

PALÓC

A gazdám lovát sétáltattam.

OZORÓCZI

Mit dobtál a vízbe, mikor elfogtak?

PALÓC

Semmit.

OZORÓCZI

Kő volt, a tulajdon szememmel láttam.

PALÓC

A biz' igaz. A vizi békát hajgáltam.

OZORÓCZI

Vágtató lóról? Többször is jártál a német táborban. A rabtranszportról szóló hirt is tőled kapta Pálffy. Mindent tudok.

PALÓC

Ha tudja kegyelmed, akkor minek faggat?

OZORÓCZI

Kivel beszéltél a német táborban? Hallgatsz? Van nekem egy hóhérom, Miklós mester a neve, kifúrja az belőled a titkodat, ha a csontod velejébe rejtened is . . . röhögsz?

PALÓC

Van a temesi basának egy tatárhóhérja, az különb legény, mint az úr Miklósa — hát én annak se vallottam!

PYBER

(*A ki eddig Ozoróczi háta mögött állva a tekintetével sugallta Palócot.*) Hopmester uram — egy ájtatos szó, mit Jézus nevében mondok, talán megpuhítja . . . (*Palóchoz lép; halkán, gyorsan.*) Semmit se félj — Ocskay kívág, ha fél regementjébe kerülne is.

OZORÓCZI

(*Bizalmatlanul.*) Ne fárassza magát, nagyságos uram.

NEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, PALOTÁS-TISZT.

PALOTÁS-TISZT

(*Balról jő, Ozoróczihoz, halkán.*) Az Ocskay-brigád megjött Léváról . . .

OZORÓCZI

(*Nyugtalanul.*) Megjött — ily hamar?

PALOTÁS-TISZT

(*Mint fent.*) A brigadéros a Sándor-házban vett szállást . . . Most fogják a hintószekerét — elsőben a főgyenerális urhoz megy, kis óra múlva itt terem.

OZORÓCZI

(*Növekedő nyugtalansággal.*) El a rabbal! Vezesse be kegyelmed a gazembert az írószobába — aztán hívassa ki Bercsényi uramat az ebédlőből.

HAJDU-TISZT

(*Palóchoz.*) Előre!

PALÓC

Hát előre! Majd elválik, hogy ki fia vagyok! (*Hajdu-tiszttel, Palotás-tiszttel a hátsó ajtón el.*)

ÖTÖDIK JELENET.

OZORÓCZI, PYBER, később KAMARÁS

OZORÓCZI

(*Magában.*) Ha Ocskay beszél a fejedelemmel: biztosan visszakapja a legényét s én szégyenben

maradok . . . Nem fog beszélni a fejedelemmel, míg a rab nem vallott a kánpadon! Ha van még szavam Bercsényinél: nem fog beszélni vele! Jó szerencse hogy Károlyi is velünk . . . *(A középben besiető kamaráshoz.)* Kamarás uram, további parancsig ő felsége nem fogad senkit! Ha Ocskay kihallgatást kér: nekem jelentse kegyelmed, nem a felségnek! *(Pyberrel hátul el.)*

KAMARÁS

(Aki az ajtóhoz akart sietni.) Értem, hopmester uram! *(Az ajtóban.)* Ah, quelle jolie femme!

HATODIK JELENET.

KAMARÁS, ILONA, CZEGLÉDI, KRUPICS

CZEGLÉDI, KRUPICS

(Besietnek a lépcsőházból, kitárják Ilona előtt az ajtó szárnyait; miután Ilona belépett, kivonulnak.)

ILONA

(Magában.) Azt mondta: várjam meg itt, míg visszajő Bercsényitől.

KAMARÁS

(Széket hoz.) Pirulok, hogy királyi trónus helyett e szegény zsámolyt ajánlhatom csak szépségednek.

ILONA

(Csodálkozva méri végig.) Köszönöm, ékesszavu tiszt uram.

KAMARÁS

Most nem vagyok tiszt, hanem olimpusi kertészlegény.

Herczeg F.: Ocskay brigadéros.

ILONA

Mért éppen kertészlegény? Mért nem olimpusi cukrászlegény?

KAMARÁS

Olimpusi kertészlegény, mert rózsatőt ültettem Marsnak előcsarnokába. S a cukrászlegény csípős synonimája az én allegoriám mellett bizonyít: mert ím a rózsatőnek tüskéje vagyon. De tudja-e a szép rózsatő, hogy adót kell fizetnie a kertésznek?

ILONA

Adót?

KAMARÁS

A rózsákból, mik rózsás ajkán fakadoznak.

ILONA

A kertész uram hasonlata hamis, tolakodó, kellemetlen, lapos, bárgyu, nyomorék és izetlen.

KAMARÁS

(*Tüzesen.*) Bizonyítékot szép ellenfél, bizonyítékot!

ILONA

Íme: a rózsza nem a kertészlegénynek, hanem a gazdának terem. És ismerek egy goromba gazdát, ki a kertet dézsmáló cselédet fülön fogja.

KAMARÁS

(*Főlnyes mosolylyal.*) Bevallom, a fülem ég a vágytól, hogy megismerje a tüskés rózsatő fukar gazdájának a nevét.

ILONA

Ocskay brigadéros.

KAMARÁS

(*Megrettenve.*) Ocskay!? Sacrebleu — rossz helyen kertészkedtem.

HETEDIK JELENET

ELŐBBIEK, OCSKAY, SZÖRÉNYI, SÁNDOR

OCSKAY

(*Jobbról belép.*) Nem találtam honn Bercsényit — úgy mondják, itt van a fejedelemnél.

KAMARÁS

(*Mély bókkal.*) Bocsánat, brigadéros uram — bocsánat, asszonyom — egy félreértés...

ILONA

(*Gyorsan.*) Semmiség! A kamarás úr francia elmésséggel mulattatott és én magyarán feleltem.

OCSKAY

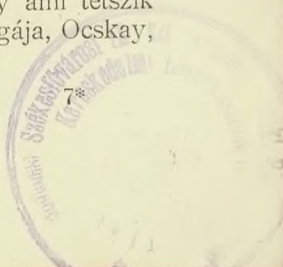
Az úr az ügyelő?

KAMARÁS

(*Érzékenyen.*) Vicomte de la Roux.

OCSKAY

Gróf uram, nagyságos uram, vagy ami tetszik uram, jelentse ő felségének, hogy szolgája, Ocskay, kihallgatásért esedezik.

KAMARÁS

Határtalanul boldogtalan vagyok, mon cher Brigadier, hogy parancsát ex abrupto nem teljesíthetem.

OCSKAY

Jelentse kegyelmed — vagy jelentse nagyságod, hogy *Ocskay* van itt. *Ocskay László!* Fontos ügyben, égetően fontos, veszettül fontos ügyben.

ILONA

(*Békítőleg.*) László!

KAMARÁS

Ha ő felségének neheztelni méltóztatik —

SZÖRÉNYI

Nehezteljen! Hadd duruzsoljon a legfelsőbb neheztelés. (*A mellére üt.*) Itt forr, tajtékzik, dühöng a harag.

OCSKAY

Hallgass, Szörényi!

KAMARÁS

(*Szörényihez.*) Kérem, tisztítsa meg, uram, kegyelmed künn a csizmáját. (*Magában.*) Csak ilyen vad medvéket ne eresztenének az udvarba. (*A közepe el.*)

SZÖRÉNYI

(*Utána néz.*) Úgy lép a finnyás, mintha a lapockás táncot járná.

NYOLCADIK JELENET.

ELŐBBIEK, KAMARÁS NÉLKÜL

ILONA

Nyugodt leszesz, ugy-e?

OCSKAY

Nyugodt. Tudom, ha haragudnám, ellenfeleim malmára hajtánám a vizet.

ILONA

Ez okos beszéd.

OCSKAY

A fejedelem jó, nemes uram; meglátod, Iika, maga jó elejbém és az ő szelid, bús mosolyával mondja majd: mi bajod megint, rossz fiú?

ILONA

Ezt mondja? Nem láttam soha, de hallottam: az arca oly fönséges és enyhe szomorúsággal teljes, mint az őszi verőfény. S mit szólsz neki, ha kérdi: mi bajod, rossz fiu?

OCSKAY

Azt mondom neki: uram vagy; ha akarod királyom, császárom —

ILONA

Nagyon jól van.

OCSKAY

Te szent vagy, mint maga a Megváltó, kit atrok közé feszítettek. Mert latrok vannak körülötted.

ILONA

Jaj, nem jól van.

SZÖRÉNYI

De jól van! Latrok! Gyáva pimaszok! Agyarkodó gazemberek!

ILONA

Kegyelmed hallgasson!

SZÖRÉNYI

Nem szóltam semmit.

OCSKAY

Hány zászló van itt? Tizenkettő. Tízet közülök magam hoztam Rákóczinak, minden zászló egy vár, a melynek kapuját a magam öklével törtem be. Léva, Fülek, Losonc, Korpona, Bozók, Selmec, Véghles, Lipcse. Emlékszem mindenikre, hisz oly dühös áhitattal ragadtam őket a kezembe... *(Egy zászlóra mutat.)* Emlékszel a sasra, Szörényi?

SZÖRÉNYI

(Nevetve.) Tisza-Becs! Jó kedvvel jártuk ott a tramontánát. Lóháton próbáltuk a sáncot — a francia stratégia tótágast állott ijedtibbe.

OCSKAY

Háromszor szétmállottak svadronjaim a tüzet okádó földfalak előtt . . . Ekkor írott parancsot küldött Rákóczi: megtiltom Ocskaynak, hogy megismételje hóbertos támadását.

SZÖRÉNYI

És Ocskay ronggyá tépte a rongy parancsot s attakot fúvatott.

OCSKAY

Szárnyuk nőtt a paripáinknak? Vagy ijedtükben hasravágódtak a németásta sáncok? Fenn voltunk — benn voltunk s a német a Tiszában fürdött.

SZÖRÉNYI

Kende uram, a császár obestere is akkor vedlett viziborjúvá. Az egész ország megzúdult, — Rákóczi úrrá lett.

KILENCEDIK JELENET.

Előbbiek, PYBER

PYBER

(*A középben belép, Ocskayhoz.*) A felséges József akkor nevezett ki császári generálissá!

OCSKAY

(*Csodálkozva.*) Engem?

PYBER

Az ő ifju, tüzes lelke nem a csorbát nézte, mit Ausztria gloriózus kardján ejtettél, hanem a vágás

szépségében gyönyörködött. „Ha ily vezérem volna — szolt ő felsége — ha Ocskaym volna, királyi jobbmra ültetném és testvéremként tisztelném!”

SÁNDOR

Ne higj bátyám a németnek, akármivel hitegetnek!

PYBER

Pro curiositate mondom csak, hogy éppen szóba jött a tiszabecs-i átkelés. Mikor a horvát bánnál jártam, Rákóczi megbízásából, Pálffy kinyitotta a leveles ládát és nevetve szolt: „Nézzé vikárius uram, milyen fölösleges bagázsát hurcolok magammal!” Megnéztem — mi volt? Decrétum, a melyben Ocskay császári generálissá resolváltatik és aranylánc, mit Ocskaynak küld az imperátor; mondom: a bán maga is nevetett. „Hisz jól tudom — szolt hozzám — nem volt még vitéznek oly becsülete, mint Ocskaynak van Rákóczi udvarában.”

TIZEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, KAMARÁS

KAMARÁS

(A középben belép.)

OCSKAY

Nos, mehetünk?

KAMARÁS

Még nem, de majd — talán nemsokára ...

OCSKAY

Tudja, ő felsége, hogy itt vagyok?

KAMARÁS

Tudja.

OCSKAY

És mit mondott?

KAMARÁS

Semmit. Nem méltóztatott neki semmit sem mondani.

OCSKAY

(Szünet után.) Akkor hát várok. (Leül.)

ILONA

(Melléje ül, megfogja kezét.)

KAMARÁS

Az udvari etikett kívánja, hogy várjuk meg ő felsége további parancsát. S ha nem parancsol semmit a felség: az is parancs, annak, ki finom érzékkel tud horoszkopiumot állítani az udvari firmamentum kegyteljes mosolyából vagy elborulásából.

SZÖRÉNYI

Haj, haj! Úgy látom, a médvét nem azért tartják, hogy mézet nyaljon, hanem, hogy falat ugorgyon.

KAMARÁS

(Szörényihez.) Kérem kegyelmedet, tisztítsa meg künn a csizmáját.

SZÖRÉNYI

Ki van oda benn?

KAMARÁS

Kegyelmed azt akarja mondani: Ki udvarol a felségnek? Többen is főurak: gróf Bercsényi, Károlyi Sándor.

SZÖRÉNYI

Kártevő Sándor és a sokkomájú Bercsényi? Együtt van a hoikriegsrath —

KAMARÁS

Miért nevezi kegyelmed sokkomájúnak a locum-tenens úr ő excellenciáját?

SZÖRÉNYI

Tíz komája van és mind a tízből generálist csinált. S mert húsz kell a kurucnak: generális lett a komámasszony is, a napamasszony is, a sógorasszony is, az ányomasszony is.

KAMARÁS

Kapitány uram, kegyelmed nagyon is csahosan beszél a gróf urakról!

SZÖRÉNYI

Az úr is gróf?

KAMARÁS

Vicomte de la Roux.

SZÖRÉNYI

Vicomte? Az vice-comes: alispán. Szegény, együgyű katona vagyok, alispán uram, hát szánja meg a tudatlanságomat és mondja meg: hogyan van az, hogy a csatán egy nagy úr se esett még, de dominiumot mindegyik szerzett? Rudas ló legyen Bécsben, ha ezt értem.

KAMARÁS

Ily mosdatlan beszédet bizony nem tűrnének hazámban.

SZÖRÉNYI

Az alispán úr francia nemzet? Jártam egyszer Varsóviában — volt ott egy francia borbély — meg is vágott a számár beretválás közben — nagyon hasonlított az úrhoz. Tán valami atyafia?

KAMARÁS

Ha megvágta kegyelmedet, akkor lehet, hogy atyámfia. (*Kardjára teszi kezét, középén el.*)

ILONA

Szörényi uram — tegyen lakatot a nyelvére — az én kedvemért!

SZÖRÉNYI

Édes brigadérosné, lelkem asszonyom, nem szóltam semmit. Pedig belebetegszem, ha szügyön nem rúgom ezt a selyemgatyás agarat.

ILONA

(*Ocskayhoz.*) Beszélni fog veled, hisz oly jó, nemmes úr — igaz-e urambátyám?

PYBER

A fejedelem nemes, jó úr; tiszta, fényes, hozzáférhetetlen csillagkép hazám egén. A föld porához semmi köze s ha olykor lemosolyog az udvarosok felhőhada mögül: színaranyának látja a pocsolyát is. A szive jóságát bizonyítja gyanutlan bizodalma. A fosztogató úr, ki országszerte zsarolja a szegénységet, ha önzetlennek mondja magát: ő neki Cátó és hivatalba jut. A csatakerülő, ki hős-tettivel hencceg — Rákóczinak Scipió és sereget vezérel. A dicsekvők és hencsegők sütkéreznek Rákóczi kegyében — *mi* árnyékban didergünk. (*Szünet.*) De nem szabad mind ezért ő felségét okolni, hisz nem ő uralkodik itt, hanem az Ozoróczyak.

SZÖRÉNYI

Hát azért húztam kardot az imperátor ellen, hogy holmi kurta falusi zsarnok üljön a nyakamra?

SÁNDOR

Hallgass, bolond!

TIZENEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, KAMARÁS, később APRÓD.

KAMARÁS

(*Középen besiet.*) Mon dieu, hamar, hamar!

OCSKAY

(*Fölkel.*)

KAMARÁS

(*Kinyitja a lépcsőház ajtaját.*) Hol van Leo? Leo?

APRÓD

(Szerecsen fiu, aranypitykés fehér ruhában, nagy agár-kutyát vezet be.)

KAMARÁS

Hamar! Ő felsége Leot kívánja!

APRÓD

(A kutyával a középén el.)

OCSKAY

Megálljon az úr!

KAMARÁS

(Csudálkozva.) Kegyelmed itt van még? (Menni akar.) Engedelmével — szolgálatban vagyok!

SZÖRÉNYI

(Karon ragadja, előre penderíti.) Megállj, vicecomes!

KAMARÁS

Az istenért, csak semmi zajt!

OCSKAY

Mondja meg nagyságod az urának —

KAMARÁS

Megmondtam már.

OCSKAY

Mondd meg Nemes Rákóczinak, hogy Nemes Ocskay a pitvarában vár a tisztas hitestársával —

KAMARÁS

Ezt így nem mondhatom! Disgrátiába esném

OCSKAY

Szörényi, jelents be te!

SZÖRÉNYI

Ez már magyar beszéd.

KAMARÁS

(Elállja az ajtót.) Tiltakozom, tiltakozom!

OCSKAY

(Szörényihez.) Végy magad mellé két huszárt s ha utadat állják a talpasok —

SZÖRÉNYI

Kupán vágom a nyavalyásokat!

KAMARÁS

Az istenért, csak semmi erőszakoskodás a felség pitvarában — inkább bemegyek magam — inkább megmondom magam — *(Magában.)* Ozoróczinak. *(Kinyitja a középső ajtót, visszaszól.)* Bár nagyot vétek az etikett ellen. *(El.)*

TIZENKETTEDIK JELENET

ELŐBBIEK, KAMARÁS *nélkül.*

ILONA

(Szünet után Pyberhez.) Szóljon hozzá bátyám — én nem tudok — fojtogat a keserűség...

PYBER

Csak nyugalom, öcsém. Hát végre nagy úr: nagy úr — s aki egyszer a nemzet feje fölé emelkedett —

OCSKAY

Mi emeltük! Én emeltem!

PYBER

Nagy uraknak kurta a memóriájuk, a mi nem csudálatos, mert sok minden jár ám az eszükben. A nemes palotásokat fényes parádén mustrálni — grófi tanácsadók közt bölcs méltósággal elnökölni, — kérvényeseket nyájas mosolylyal biztatni — külhoni követekre szép áldomást mondani —

SZÖRÉNYI

Akár egy király! (*Kicsinyléssel.*) Rákóczi!

SÁNDOR

Ne gyalázd Rákóczit! Önmagát gyalázza a magyar, ki Rákóczit kisebbíti. Mert Rákóczi maga a haza, a nemzet, a becsület, a szabadság!

SZÖRÉNYI

Azt mondhatnám erre: ha zsarnok, hát legyen imperátor és nem sárosi főispán; — igenis ezt mondhatnám!

SÁNDOR

Hallgass, bolond! ne fend az éleset!

TIZENHARMADIK JELENET

ELŐBBIEK, PALOTÁS-TISZT, KAMARÁS

PALOTÁS-TISZT

(*A középen sietve jön.*) Hamar! Vigyázókat a Vágra! A német mozgolódik! (*Jobbra el.*)

KAMARÁS

(*Kilép a szárnyas ajtón, hideg méltósággal.*) Határtalanul sajnálom, vitéz brigadéros uram, de ő fel-sége ma semmikép sem fogadhat. Egyébként teljes gráciájáról biztosítja kegyelmedet és rajta lesz, hogy holnap időt szakítson . . . Fontos ügyek — állami akták . . .

ILONA

(*Búsan.*) Hiába vettük föl az ünneplő gúnyát.

SÁNDOR

Menjünk, László!

(*Belülről halk zeneszó.*)

KAMARÁS

(*Zavartan.*) Fontos ügyek — állami akták . . .

OCSKAY

Hallom — tudom, — értem! (*Egyszerre nagyon nyugodt lesz, kezét nyugt Ilonának, kevély méltósággal az ajtó felé vezeti.*)

KAMARÁS

(*Kissé ijedten.*) Mit jelentsek ő felségének?

OCSKAY

Csak annyit, hogy Ocskay egy órát várt egy nagy úr előszobájában. (*Ilonával, Szörényivel, Sándorral jobbra el.*)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

KAMARÁS, *később* PALOTÁS-TISZT, HAJDU-TISZT és
OZORÓCZI.

KAMARÁS

(*Meghökkenve néz utánuk.*) Ha ő felsége megtudja, hogy nem jelentettem be a kedves brigadérosát — (*Vállat von.*) Csahos nép — sejtelmük sincs az etikett-ről. (*Az ablakhoz lép.*)

(*Kivülről három ágyulövés hallatszik, mire a zene elhallgat.*)

(*Fülevle.*) Lármajel? De hiszen fegyvernyugvás van —

(*A szin mögött zaj, fulkosás, vészharang zúgása.*)

PALOTÁS-TISZT

(*Besiet jobbról, mögötte katonák látszanak.*) Hol a főgenerális?

KAMARÁS

Mi történt?

Herczeg F.: Ocskay brigadéros.

PALOTÁS-TISZT

A német megszegte a fegyvernyugvást — átlapta magát a vízen . . . Eszterházy már verekszik vele, de kevés a lovassága . . .

OZORÓCZI

(*A középről besiet.*) Riadót kell fuvatni! Az egész huszárság siessen a Vágra!

PALOTÁS-TISZT

Nincs más huszárságunk csak az Ocskayé!

HAJDU-TISZT

(*Középen besiet.*) Hol van Ocskay? Üljön nyeregbe Ocskay!

MIND

(*Jobbra sietve.*) Ocskay! Hol van Ocskay?

(*Függöny.*)

Változás

(A függöny lehull, a nézőtér azonban sötét marad. A színpadon tovább szól a harangzúgás, trombita és dob. Mire a függöny újból felgördül, egy vidéki udvarház kertje látható. Hátról kerítés golyóbis oszlopokkal. A kerítésre a Rákóczi-standár van kitűzve. Bejárat balfelől. A fal mögött lombos fák alatt falusi házak zsúpfödeles teteje. Jobbra a kúria, pitvaros ajtóval, balra kert, buján virágzó fákkal. A középén nagy fa, alatta kis asztal és több parasztszék. Az asztalon ostábla-játék, a sakk deszkáéhoz hasonló kockákkal, bábok helyett piros és fehér kővekkel.)

(Miközben a függöny felgördül, a harangozás és riadójel nagy távolságból hallható.)

ELSŐ JELENET

OCSKAY és ILONA

ILONA

(Ocskayval az asztalnál ül.) Hallja kegyelmed? a vészharang!

OCSKAY

(Látászólag a játékba merülve.) Ha az uraddal ostáblát játszol, itt legyen az eszed és ne az utcán.

ILONA

A riadó!

OCSKAY

Vigyázz, elszedem minden kövedet.

ILONA

László — könyörgök — én nem tudok most —

OCSKAY

Mindent tud az ember, a mit akar.

(Kivülről kiáltoznak: „Ocskay! Ocskay! Hol van Ocskay?“)

MÁSODIK JELENET

ELŐBBIEK, KAMARÁS

KAMARÁS

(A kapun besiet.) Brigadéros uram — vágtsa meg kegyelmed embereivel a fehérmalomhoz és védje meg az átkelést, míg ki nem bontakoznak seregink ...

OCSKAY

(Föl sem néz, a játékba mélyedten.) Veszedelemben a vezér — mit lehet itt tenni? Hm, hm! Eléje a parasztot, az megvédi ...

KAMARÁS

Ocskay uram!

OCSKAY

(Mint fent.) Elszedted a parasztomat? Van másik! Soh'se kiméljük!

KAMARÁS

Brigadéros uram, mit jelentsek ő felségének?

ILONA

(Az asztalon át megfogja Ocskay kezét.) László!

OCSKAY

(Fölnéz.) Határtalanul sajnálom, hogy e pillanatban nem lehetek ő felsége szolgálatjára. Fontos ügyek — tetszik tudni, házi ügyek . . .

KAMARÁS

De Ocskay uram!

OCSKAY

Egyébként teljes hűségemről biztosítom ő felségét és rajta leszek, hogy holnap időt szakítsak. (Hátat fordít neki, a játékba mélyed.)

KAMARÁS

Brigadéros uram — tudja-e, hogy mit művel?

OCSKAY

Ilona, a vezéred! a vezéred!

ILONA

(Halálos félelmében.) László!

OCSKAY

Ne légy ennyire izgatott egy bábvezér miatt; hiszen csak játék! Végül rakásra vetik s nincs többé se vezér, se paraszt . . .

KAMARÁS

(Egy elkeseredett mozdulatot tesz, hátul elsiet.)

HARMADIK JELENET.

OCSKAY, ILONA

OCSKAY

(*Mindig a játékot nézve.*) Asszony, hol jár az eszed? Vagy megbabonázott az affrózia-szagu vitéz?

ILONA

(*Hátratámaszkodik, kezébe rejti arcát.*)

OCSKAY

(*Szünet után, ridegen.*) Mi bajod?

ILONA

(*Félénken.*) Oh, uram! (*Fölkel, küszködve hozzá-megy; melegen.*) Édes uram! (*Letérdepel mellette.*) Rettenetes félelem szorítja össze az én szívemet.

OCSKAY

Mitől félsz?

ILONA

Tőled félek! Oly hideg vagy — oly idegen! Nem ismerek rád! Ha tombolnál haragodban, ha eget-földet káromolnál, ha megütnél engem — az megszabadulás volna a veszedelemtől . . .

OCSKAY

Veszedelemtől — ?

ILONA

Valami nagy, fekete veszedelem közeledik felénk — már bontogatja szárnyát — a lehellete meg-

fagyasztja véretem . . . Szeretnék sikoltozni, de nem tudok — *(Hozzá simul.)* Még sírni sem tudok.

OCSKAY

(Ilona fejére teszi kezét, sötétben néz maga elé.)

NEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, SZÖRÉNYI, SÁNDOR.

SZÖRÉNYI

(A középén jön Sándorral; vidáman, harciasan.)
Nyeregben a huszárság! Mehetünk?

OCSKAY

Ki parancsol itt, te vagy én?

SZÖRÉNYI

(Meghökkenve.) Uram, brigadéros uram . . .

OCSKAY

(Ilonához.) Az urak egy pohár borra jöttek. Magam is ihatnám. Hallod?

ILONA

(A házba megy.)

SZÖRÉNYI

Egy pohár bor jó lesz — de aztán szaladjunk a Vághoz — a német erősen pöki a markát és megizzasztja Eszterházyt.

SÁNDOR

(Ocskayhoz.) Megnyergeltettem neked Amicót.
Jó lesz?

OCSKAY

Minek? Ma nem agarászom.

SZÖRÉNYI ÉS SÁNDOR

(Megrettenve néznek össze.)

(A szin mögött baloldalon, nagy távolságban egy elvonuló katonai csapat kürtölése hallatszik.)

SÁNDOR

(Izgatottan a kerítéshez siet, kinéz és visszaszól.)
Ott mennek a Sréter uram pattantyúsai. A turnai dombokra vontatják az ágyuikat.

ÖTÖDIK JELENET.

OCSKAY, SZÖRÉNYI, SÁNDOR, JUTKA, ILONA

JUTKA

(Bort és poharakat hoz, leteszi az asztalra, félénken.)
Csata lesz, Sándor?

SÁNDOR

(A kapuban.) Szakállas ágyukat is visznek.

ILONA

(Ocskay kardjával és tarsolyával a pítvar alatt áll. Nem meri odaadni, de könyörögve nézi Ocskayt.)

OCSKAY

(*Bort töltve.*) Igyatok, urak! Gyere, Sándor!

(*A távolból dobszó és sipolás.*)

SÁNDOR

(*Az ajtóban.*) A Perényi Miklós és Czelder Orbán vitéz hajdui! És az udvari talpasok! A szoblahói erdő felé vonulnak . . .

SZÖRÉNYI

(*Összekoccintva poharát az Ocskayéval.*) Vesszen minden német!

OCSKAY

Vesszen minden hamishitű ember, akár magyar, akár német! (*Iszik.*)

(*A távolból egy elvonuló csapat éneke hallatszik, a „Csinom Palkó” nótáját éneklik.*)

SÁNDOR

(*Az ajtóban.*) A Luzsénszky karabélyosai! Es a Bercsényi testőrző dragonyosai!

OCSKAY

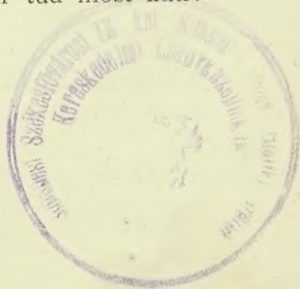
Igyál, Szörényi!

SZÖRÉNYI

(*Eldobja poharát; lázban.*) Ej, ki tud most inni? Induljunk, induljunk!

SÁNDOR

(*Hozzájuk siet.*) Induljunk!

HATODIK JELENET

ELŐBBIEK, HAJDU-TISZT.

HAJDU-TISZT

(*Pecsétes levéllel besiet.*) Brigadéros uram, ime a főgenerális írott ordreja.

OCSKAY

(*Kezébe veszi a levelet.*) Írott is, meg ordre is. Még is hiába van benne: rossz fellajtár hozta. (*Visszaadja a levelet.*) Van nekem a fejedelem tömlőcében egy legényem, küldjék azzal és én engedelmeskedni fogok.

HAJDU-TISZT

Uram — egy hitvány jobbágy miatt — ?

OCSKAY

(*A kerítésre tűzött zászlóra mutat.*) Látja kegyelmed azt a zászlót? Selyemdarab, a minőt végszámra árul a görög. És mi mégis a vérünket ontjuk érte, mert Rákóczi hozzákötötte a becsületét. Nos, hát az a paraszt a fejedelem tömlőcében hitvány tolvaj. De most kész vagyok a véretem ontani érte, mert ő az én becsülete.

HAJDU-TISZT

Kegyelmed megtagadja az engedelmességet?

OCSKAY

Engedelmességet fogadtam Rákóczinak és fogadásomat a becsületekre építettem, mint házat az

alapjára. Ha kirúgják alóla a becsületemet: leszakad az engedelmességem. Nincs becsület, nincs engedelmesség.

HAJDU-TISZT

Ocskay uram, ne bokrosodjék! Szörnyen meg fogja bánni, a mit művel.

OCSKAY

Ijesztgetsz, talpas?

HAJDU-TISZT

A német a határon üvöltözik — a magyar egymást marja — isten irgalmazzon nyomorult hazánknak! *(A középén el.)*

(Kívül teljes zenekar harcias indulót játszik.)

SZÖRÉNYI

A nemes úrfiak! *(Kisiet a kapun.)*

SÁNDOR

(A kapuban.) Báró Haller Gábor vezeti őket! *(Ocskayhoz sietve.)* László, kérlek, könyörgök: ütközzünk meg, aztán minden rendbe jó! A kardra, amit adtál, fogadom: ha élve megtérek a csatából, magam rohanom meg huszárajaimmal a fejedelem tömlőcét, kivágom a szolgádat, ha száz ördög volna is porkolábja!

HETEDIK JELENET.

OSKAY, SÁNDOR, ILONA, JUTKA, SZÖRÉNYI, CZEGLÉDI,
MÁLCSIK, HAMZA és KRUPICS, a jelenet végén KATONÁK

SZÖRÉNYI

Ocskay! Nem bírok már a földühödött farkasaimmal, emberhússra éhesek... Még sohasem láttam ily rettenetes vérszomjban égni a brigádát... Köss kardot, Ocskay — csodákat művelsz ma!

ILONA

Rettegve láttalak mindig csatába menni, de most könyörgök: fuvass trombitát.

OSKAY

(Összefonva karjait) Nem!

MIND

(Megsemmisülten néznek egymásra.)

NYOLCADIK JELENET.

ELŐBBIEK, PALOTÁS-TISZT

PALOTÁS-TISZT

(A szín mögött.) Hahó Ocskay! Hol van Ocskay?

SZÖRÉNYI

Staféta a csatatérről.

PALOTÁS-TISZT

(Bekötött fejvel, porosan a középén besiet.) Haj Ocskay!

OCSKAY

A fejedelem küld?

PALOTÁS-TISZT

A cimboráid : Elek Zsiga, Bornemissza, Beleznay, Blaskovics . . . Ott verekszenek Eszterházyval az első hadsorban — rettenetes mészárlás folyik — a német ötszörös erővel vágja őket — Beleznaynak kiverték a félszemét — Elek és Blaskovics már sebbe estek — de magyar hitükre megesküdtek, hogy nem tángitanak, míg egy cafatnyi hús fityeg a csontjaikon . . . Azzal uszítják, bősztik egymást : jön Ocskay!

SZÖRÉNYI

Hallod ezt, Ocskay!

SÁNDOR

Hallod?

PALOTÁS-TISZT

A neved, Ocskay, úgy kereng a csatatér fölött, mint a karvaly! Csapj le! vágd ki kuruc-testvéreidet, vagy bosszúld meg őket!

MIND

(Izgatott feszültséggel nézik Ocskayt.)

OCSKAY

A kardomat!

ILONA

(Boldogan hozzásiet a karddal.)

OCSKAY

(*A kardját fölcsatolva.*) Fuvassátok meg a trombitákat! hadd tudja meg ellenség és jóbarát, hogy Ocskay lóra ül! Hajrá, urak! Ha nem láttatok még kuruc-csatát, ma látni fogtok! Kinyitom szívem kapuit s a mi düh, keserűség és bosszuvágy benne dúlt, azt ráeresztem a németre; hitetlen eb minden Ocskay-huszárra, ki ma kegyelmet ad, vagy elfogad! (*Kardot húz.*)

(*Trombiták a színt mögött.*)

KILENCEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, OZORÓCZI, JÁVORKA, HAJDU-TISZT és TÖBB HAJDU.

OZORÓCZI

(*A többiek előtt belép a kapun, miután a trombiták elhallgattak.*) A brigád kommandóját rám ruházta ő felsége (*Ocskayhoz.*) Add ide, lázadó, a kardodat! A fejedelem nevében fogoly vagy!

OCSKAY

Ezt a kardot akarod? (*Kardját hüvelyébe csapja; göggel.*) A felségnek tréfálni méltóztatik. Szaladj vissza gazdádhoz, mondd neki: nagyon bánt, hogy leghitványabb csatlósát küldi a kardomért. Küldjön különb legényt, nem egyet: — százat, ezret!

SZÖRÉNYI

Egy hadsereget küldjön, ki Ocskay kardját akarja!

OZORÓCZI

Ocskay, te nem vagy többé brigadéros. A gonosz példáért, mit renitenciáddal adtál, kivet hadából Rákóczy.

SZÖRÉNYI

Hallgass, luteránus — beléd fojtom a párát! Ha száz Rákóczi parancsolja is, mi nem tágitunk Ocskay mellől!

CZEGLÉDI, HAMZA, KRUPICS, MÁLCSIK

Vivát Ocskay!

OCSKAY

Kivet hadából? Rákóczi? Ki az a Rákóczi? Királyom? Császárom? Nem urammá, csak vezéremmé tettem — ha a nyakamba ül: eb ura fakó! *(Növekedő indulattal.)* Leszedem fejről a képzelt méltóságot, kicsavarom kezéből az ország kardját és gárdistáival, tányérnyalóival, polyákjaival visszautazom a hegyekbe, a honnan jött! Ezt megteszem, ha Ocskay a nevem! Hej Szörényi, fúvass riadót! Nyeregbe urak s aki utunkat állja, azt letiporjuk, ha vasbordákkal szülte is az anyja. Te pedig Jávorka, tépd le azt a zászlót! *(A kerítésen levő zászlóra mutat.)* Az imént még vezérem lobogója volt, nekem most már csak cifra rongy!

JÁVORKA

(A kezébe ragadja a zászlót, a pitvar lépcsőin fölsiet.) Kezembe veszem a szent jelvényt és vérem hullásával megvédem minden áruló ellen! *(Kardot húz.)*

OCSKAY

Le azzal a ronggyal! Sándor, vágd le a hűtelen kutyát!

OZORÓCZI

(*És a vele jött tisztek és hajduk kardot vonnak és a zászló köré állanak.*) Hozzánk, a ki nem áruló!

JÁVORKA

Ide, a ki magyar!

SZÖRÉNYI

(*Ocskay mellé áll.*) Veled maradok, vezess akár a pokolba! Kard, ki kard! (*Kardot húz*)

(*Czeglédi és Hamza kivont karddal Ocskay mellé állnak; Krupics a kerítéshez siet és kardjával integet a háttérben gyülekező huszároknak. A huszárok, Krupics biztatására, megmásszák a kerítést és fegyvereikkel integetve kiáltják: Vivát Ocskay!*)

SÁNDOR

Egy istenem, egy hazám, testvér, nem tehetek másképp: vivát Rákóczi! (*Jávorka mellé áll.*)

OCSKAY

(*Megrendültem.*) Sándor! ellenem fordítod a kardot, mit én adtam neked?

SÁNDOR

(*Kivonja kardját és Ocskay lába elé dobja.*) Ad Rákóczi másikat!

(*Függöny.*)

Negyedik fölvonás.

(A fölperzselt Ocskó falu utcája. A háttérben bedőlt templom; kiégett ablaku pusztá házak; szenes gerenda- és kőhalmazok. Balról: egy tisztisátor bejárata látszik, a sátor fölé császári standár van tűzve. Jobbról: nyitott pajta, melyet üszkös gerendákból és szalmazsupból hevenyésztek. A pajtában tarka rendetlenségben összehordott butorok és egyéb holmi: nagy asztal, mellette gótikus karosszék, parasztlóca, tulipántos láda stb. A földön, elszórtan: egy nyitott könyv, üres korsó stb.)

ELSŐ JELENET.

SZÖRÉNYI, CZEGLÉDI, HAMZA, KRUPICS, TÖBB OCSKAY-HUSZÁR, továbbá: PAPES és DUDÁS.

SZÖRÉNYI

(A pajta alatt ül a karosszékekben, mögötte a huszárok; valamennyien fehér köpenyegükbe burkolóznak, kono-
rak és mozdulatlanok.)

DUDÁS

(Labanc kapitány, balról áll Papessel; papírlapot tart kezében, halkán.) Tehát ezek a híres Ocskay-huszárok?

PAPES

(Fejével bólint.)

DUDÁS

Az ember azt hihetné, hogy alusznak — ha nem járna egyre a szemük.

Herczeg F.: Ocskay brigadéros.

PAPES

Már ők így szoktak: megülnek egy csoportban, mint a fehérkeselyűk.

DUDÁS

Ecce! Egypár héttel ezelőtt még milyen csahos kurucok voltak és most ők is csak labancok, akár én vagy kegyelmed. Az éjjel tértem meg Bécsből, azért lep meg a dolog.

PAPES

Minket is meglepett. Pereszlénynél táboroztunk, mikor a horvát bán riadót fúvatott . . . Jönnek az Ocskay-huszárok! Canis mater, gondoltam — olcsó lesz az emberhús! De nem —! Lépésben jönnek, mintha temetésre érkeznének. Még papot is hoztak: Pyber uramat. Soha sem felejttem el az Ocskay arcát! Gögösen hátravetette a fejét — de az arca meszes volt, a szeme pedig véres, mint a részeg emberé. Ennyit mondott csak: „Megjöttem!” A bán pedig megölelte és megcsókolta.

DUDÁS

Hát aztán?

PAPES

Úgy tetszik, a huszárok nem igen tudták, hogy mi készül, mert egyszerre előrugtat a glédából valami Málcsik nevű szegénylegény és püff! — az ölelkező urak közé süti a pisztolyát. — Az utóhad még megtorpad — úgy üvöltöztek, mint a hajtóláncba rekedt farkascorda! Háromszáz huszár neki zúdul a dragonyosainknak, keresztül tör és

vesd el magad! — be a zobori erdőbe . . . A regement java azonban itt rekedt Ocskayval és labanccá lett . . .

DUDÁS

(*Szörényihez.*) Vitéz uram, a császári főkomandó küldi kegyelmednek ezt az ordrét. (*Mivel Szörényi nem mozdul, az asztalra teszi az irást; szünet után gúnyos udvariassággal*) Szabad kérdezni, hogyan érzi magát vitézséged a gloriosus császári ármádiában?

SZÖRÉNYI

Mint eb a kutyák közt.

DUDÁS

(*Elneveti magát s hátat fordít neki.*)

PAPES

Az éjszaka kemény marsunk lesz, az ármáda visszanyomul a hegyekbe. Itt már nincs maradásunk a pestis miatt. Heiszter uram kiadta a parancsot, hogy gyujtsák föl a környékbeli összes falvakat és végezzék ki a kurucrabokat — alkonyatkor elkotródunk. (*Szörényihez.*) A kegyelmed volt kenyeres pajtását, Tarics Istvánt is ma akasztják . . .

DUDÁS

Azért nem kár, dagályos, packázó ember volt világlétében.

PAPES

Ocskay uram még nem tért meg? Azért mondom, mert a kuruc a sarkunkban csiripel. Nem jó dolog volna, ha elrekesztenék Ocskayt a seregtől.

CZEGLÉDI

Ő kegyelme Verbón mulat a Révay uraknál,
úgy mondta, hogy alkonyatra itt lesz.

PAPES

Kegyelmed beteg, Szörényi uram! Ösmerem a
baját: ebbe szenved minden ujonnan vedlett labanc.

DUDÁS

(Nevetve.) Olyan ez, mint a fogzás, fáj, de nem
hal bele a gyerek. *(Papessel balra el.)*

(A szin mögött közeledő bucsusok éneke hallatszik.)

MÁSODIK JELENET.

SZÖRÉNYI, HAMZA, CZEGLÉDI, KRUPICS és PALÓC

PALÓC

*(Bocskorban, rossz kosárral és ásóval kezében jön a
romok közül.)*

CZEGLÉDI

Te — paraszt! Ni, te vagy az, beste palóc?

HAMZA

Hát kiengedtek a fejedelem tömlőcéből?

PALÓC

Ebrúdon vetett ki a porkoláb, de ott fogta a
pénzem meg a jó csizmám.

CZEGLÉDI

Ki abajgat itt?

PALÓC

Szegény búcsusok — minden pénteken a surányi vérző szűzhöz mennek — a néma ember vezeti őket.

CZEGLÉDI

Itt Ocskay uram a földesúr? Hányan vagytok jobbágyok?

PALÓC

Magam vagyok. A többi elpusztult és megugrott.

HAMZA

Hát te mit művelsz itt?

PALÓC

A kihült pörnyében kapirgálok. Hol egy vas-szőget találok, hol egy karikát.

CZEGLÉDI

Ki elől pusztult a falu? Rákóczi elől?

PALÓC

Nagyobb úr elől?

CZEGLÉDI

A császár elől?

PALÓC

A pestis elől.

CZEGLÉDI

(A köpenyébe burkolódzik, hátat fordít neki.)

(A búcsusok éneke közeledik; nagy távolságból kürtjel.)

SZÖRÉNYI

(Fölkel.) Ő az! Mozduljatok! Úgy guñnyasztotok itt, mint a varangy a pincében. Utálat rátok nézni. Trombitás, ne kíméld azt a labantüdődöt! (A huszárokkal jobbra el; magával viszi az írást az asztalról.)

(A szin mögött Szörényi trombitásának jeladása.)

HARMADIK JELENET.

PALÓC, JÁVORKA, MÁLCSIK, TÖBB KURUC, DILI és
CIGÁNY

JÁVORKA

(A többiekkel jön a romok közül.)

(A kurucok valamennyien rongyos koldusruhát, hosszú
ősz álszakált viselnek.)

(Int társainak, hogy hagyják abba az éneket.) Palóc!

PALÓC

Kegyelmed az, Jávorka uram?

JÁVORKA

Megjött Verbórol a pribékvezér?

PALÓC

Most szólt a trombitája a dombon túl; — nap-
lementkor elotródik a német.

JÁVORKA

(A napot nézve.) Biztosan?

PALÓC

A vén Heiszter parancsolta.

JÁVORKA

Ha itt rekesztjük Ocskayt a sereg elvonulása után: holnap kitűzöm a fejét az ujvári kapura.

PALÓC

Nem száll a karvaly a rigófogóba.

JÁVORKA

Bele az a sárkány torkába is, ha hivatgatja a párja. A kezemen Ocskayné, ő fogja elveszejteti az urát. *(A kurucokhoz.)* Feküdjetek lesbe. Ha fütytyentek, itt teremjete.

MÁLCSIK

Hadnagy uram! bájos vagy mérges golyót kellett vón' szerezni, nem fogja Ocskay testét a rendes golyóbis.

JÁVORKA

Hogy járt a szád Ujváron — s már az inadba szállt a szüved? Kést a szügyibe — csákányt a fejibe! Lőnök különben sem szabad, mert ránk csődülne az erdőn lézengő labanc.

MÁLCSIK

(Egyik kuruchoz halkan.) Csákánynyal menjünk a bölénybikának? *(Társaival a romok közé el.)*

JÁVORKA

(Dílihez.) Jól végezd a dolgodat leány — csörgő pénzzel aggatom teli a nyakad.

DILI

(*Halkan.*) Nem kell a pénz. (*Cigánnyal balra el.*)

JÁVORKA

(*Palóchoz.*) Te — rajtad a szemem!

PALÓC

Hadnagy uram megbízhatik a hűségemben.

JÁVORKA

Gúnyolsz, gazember? Senkiben sem bízom már, te benned legkevésbé, de túsul tartom a két gyermekedet. Ha elárulsz egy pissenéssel, holnap két kis palócfejet küld neked az újvári hóhér.

PALÓC

(*Lehajtott fejjel balra el.*)

NEGYEDIK JELENET

JÁVORKA, OCSKAY, SZÖRÉNYI

SZÖRÉNYI

(*Ocskayval jobbról jön.*) Folyton a nyomunkban van! Szímatolva kereng körülöttünk mint a kopó, a hálólhelyünkhöz kúszik, mint az éjjeli rém . . .

OCSKAY

De hát kicsoda?

SZÖRÉNYI

Valaki. Egy titkos, szívós irgalmatlan ellenségünk. Egyre változtatja a formáját . . . Ha toppansz

a lábaddal: eltűnik; ha erdőben jársz: melletted
oson a bokrok között.

OCSKAY

Gyávává tett a hosszú józanságod. Mért nem
iszol?

SZÖRÉNYI

(Jávorkára mutat.) Nézd azt az öreg embert,
milyen izzó a szeme.

OCSKAY

Koldús. Egy az ezer közül. *(Jávorkához.)* Ide
való vagy?

JÁVORKA

(A szájára mutat és hörög, mint a néma ember.)

OCSKAY

Néma. *(Alamizsnát dob neki.)*

JÁVORKA

(A romok közé el.)

OCSKAY

Mi ujság az ármádában?

SZÖRÉNYI

(Átadja neki az írást.) A marsall orderje. *(Kutató
pillantással követi Jávorkát.)*

OCSKAY

(*Olvassa.*) Kisfaludy Györgyné, Béri Balogh Ádámné, Telekessy-Török Istvánné, Niczky Ferencné . . . (*Szól.*) Csupa asszony neve.

SZÖRÉNYI

Kuruc főtisztek asszonyai. Heiszter parancsa: fogasd össze az asszonyokat . . .

OCSKAY

(*A rémülettől dermedten nézi Szörényit.*)

SZÖRÉNYI

(*Etfordul, halkán.*) Aki az ördögnek szolgál, annak kinnal fizetnek.

OCSKAY

(*Lassan darabokra tépi a papirost: hosszú szünet után.*) Hány emberünk maradt?

SZÖRÉNYI

Százötven.

OCSKAY

(*Rémülten.*) Szörényi! hová lett az Ocskay-dandár?

SZÖRÉNYI

Kevés híján megint együtt van Rákóczi táborában. Ocskay-huszároknak hívják őket ma is, mert Sándor öcséd az ezeres-kapitányuk. Már strázsára sem merem küldeni a legényeket: ha kilép a táborból, eltűnik, mint a Noé hollója.

OCSKAY

Tegnap volt még négyszáz biztos embered.

SZÖRÉNYI

Rekvirálni mentünk Unyin felé s ott belénk akadtak a Vajda kuruccai.

OCSKAY

Nagy túlerővel voltak?

SZÖRÉNYI

(*A sírástól fajtott hangon.*) Félannyian, mint mi. És legázoltak, ronggyá vertek. Könnyű Vajdának! Mikor attakéroz, azt kiáltja: Vivát Rákóczi! Ettől megbomlik a savóvérű tót is. De hát én mit kiált-sak? Talán azt, hogy vivát Heiszter? — A fehér-hegyi tótok — hiszen tudod, hogy minő veszett rákócziánusok — baltákkal, fűtykösökkel támadtak ránk...

OCSKAY

Parasztok fűtykösökkel —? az Ocskay huszárokra? A Krisztus irgalmára szólj, felelj: mi történt veled? A karod nem a régi már? a kardod nem a régi?

SZÖRÉNYI

A karunk a régi, a kardunk is. De a szívünk nem a régi már.

ÖTÖDIK JELENET.

ELŐBBIEK, PAPES, *majd* KÖNIGSEGG ÉS EGY
DRAGONYS

PAPES

(*Balról jön.*) Ocskay uram, Pyber vikárius keresi
kegyelmedet.

KÖNIGSEGG

(*Jobbról jön a dragonyossal.*) Jó estét, vitéz uraim!
Merre van a főhadiszállás?

OCSKAY

Jó estét, gróf uram — nem emlékszik rám?
Ocskay vagyok — mért nem fogadja el a kezemet?

KÖNIGSEGG

Megfizetjük a selmát, de kezet nem fogunk vele.
(*Dragonyossal balra el.*)

HATODIK JELENET.

OCSKAY, SZÖRÉNYI, PAPES

PAPES

Haj ha! Ennek már ez a sora. A német, főként
a Heiszter németje, ebül bánik velünk.

OCSKAY

(*Aki eddig dermedten állott.*) Szörényi! Utána a
pimasz németnek! Mondd meg neki, hogy Ocskay
egy óra múlva az erdő tisztásán várja — lóháton,
két pisztolylyal. Ha nem lesz ott, kirúgom a Heiszter

köpönyege alól s a csizmám sarkával tiprom szét a tökfjét. Siess!

SZÖRÉNYI

Nem megyek.

OCSKAY

(Kardjára teszi kezét.) Mit mondtál?

SZÖRÉNYI

Ölj meg — egy életem, azt is megúáltam. Nem megyek, mert igaza van a németnek! Selma vagy Ocskay, selma vagyok magam is! (*Jobbra el.*)

PAPES

Ha kívánja, Ocskay uram, megviszem üzenetét a németnek. Bár kötve hiszem, hogy Heiszter eltűrné az ilyen viadalt. Ihol a vikárius!

HETEDIK JELENET.

OCSKAY, PAPES, PYBER.

PYBER

(*Balról jön.*) Itt vagy Ocskay? Ha szeretsz, fiam, ülj nyeregbe tüstént! A kuruc rabló félóránra innen elszedte minden bagázsiamat. Harminc társzekerrel vittek el; a nyusztprémes drága köntöseimet, vontarany miseruháimat, minden ezüst-marhámat, még a szent kelyheimet is fölprédálták az istentagadók. Ha sietnél, talán még elérhetnéd őket.

OCSKAY

(*Elfordul.*) Mit törődöm én az úrral?

PYBER

Ocskay — ez a hála? Itt állok én, vén ember, egyedül mint Jób és az úr haragja szakgat engem... Meddig szolgáltam Rákóczit? És mi lett érte a jutalmam? Mit tettem a császárárt? És mi a bérem? (*Papeshez.*) Elhiszi uram, a gögös vén Heiszter szóba se áll velem, ha a győri püspökséget emlegetem? Pedig megígérte nekem írásban... Ha csak rólam volna szó, sírba szálló vén emberről, nem is mennék panaszommal az imperátor elé. De az én ügyem, az egész nemzet ügye. Mert ki fog a közügyeknek szolgálni, ha háládatlansággal fizetnek érte? Nem átkozok senkit, de Isten megfogja verni a hamishitűeket. (*Balra el.*)

PAPES

Megkeresem gróf Königseggét. (*Pyber nyomán el.*)

NYOLCADIK JELENET.

OCSKAY, később DILI

OCSKAY

(*Magában.*) Bécsbe megyek, megkérem a Bellicumot, adjanak egy ezredet és küldjenek az imperiumba a franciák ellen... Ne halljak semmit, ne lássak semmit, ami magyar!

DILI

(*A romok közül jön, kis levéllel a kezében.*)

OCSKAY

Lám, az én kis szerencsehírnököm; de rég nem láttam ezt a leányt; talán azért is járt rám ilyen rút idő? Honnan jössz, Dili?

DILI

A temetőből. Friss sírt ásnak.

OCSKAY

Hogyan? hát nem ismeresz rám?

DILI

Nem ismerlek, uram.

OCSKAY

Hogyis ne! A tűz fejedelme vagyok, kit ti cigányok a nagy Ruv-nak neveztek.

DILI

(*Hitetlenül mosolyog.*) Te? Nem. (*Menni akar.*)

OCSKAY

Ne menj még. Mi dolgod?

DILI

Virágot szedek a sírjára.

OCSKAY

Kinek a sírjára? (*Szünet.*) Ne menj még! Tudsz valami új éneket?

DILI

„Viszik már, viszik már — kötve paripára,
Nyargaltan nyargalvást viszik már Ujvárra...”

OCSKAY

Kit, te?

DILI

(*A szívéhez nyúl; fájdalmasan.*) A Melaló-madár
tépdesi a lelkemet.

OCSKAY

Gondolkozzál Dili — mondd tovább!

DILI

(*Szenvedő arccal, látható erőlködéssel szaval*)
„Feltűzék a fejét a bástya fokára,
Amely néz Nyitrára, egy nagy árbocfára...”

OCSKAY

Kiét, te?

DILI

„Nagy fekete hollók sűrűn szálldosának,
S ott környül kerengvén, ekképp kárognak:
Kár, kár, kár vala —
Ilyen nagy vitéznek — lenni árulónak.

(*Tüzes gyűlölettel.*)

De nem kár hazáját, vérét eladónak,
Szemeit kivájni fekete hollónak...”

OCSKAY

(*Szünet után megemberelve magát.*) Jól kárognak a
hollóid, Dili: aki elfogatja magát, karót érdemel. Mi
van a kezében?

DILI

(Odaadja neki a levelet.)

OCSKAY

Levél — nekem szól! Ilona írása *(Olvas.)* „Várjon kegyelmed, édes jó uram, alkonyatra ott leszek a sátra előtt. Nagy ujságot, Isten kegyelméből nagy, nagy ujságot viszek.“

DILI

Szép virág nő a parton. Mind leszakasztom a sírjára. *(Jobbról el.)*

KILENCEDIK JELENET.

OCSKAY *(egyedül.)*

OCSKAY

Vörösvárott hittem — és ő itt terem! *Asóta* se láttam — mért jön a boldogtalan? Köröskörül nyüzsög a kuruc . . . Hej Szörényi! Portákat az utakra!

TIZEDIK JELENET.

OCSKAY, PALÓC, ILONA, JUTKA.

PALÓC

(Hátul jön.) Uram, kegyelmedet két asszony keresi.

ILONA

(Belép Jutkával; jó ideig némán nézik egymást Ocskayval, Ilona hozzáírt és a karjaiba veti magát; hosszú ölelés után a sirástól fojtott hangon.) Azért én

Herczeg F.: Ocskay brigadéros.

10

mégis nagyon szeretlek! *(Szünet.)* De mi van veled, László? Nézz a szemembe — nem vagyok már a te Ilonád?

OCSKAY

Té még az vagy, a ki voltál.

ILONA

Én mondjam Ocskaynak: légy erős, légy bátor? Gyere — ülj le mellém — annyi mondanivalóm van! De hol jár az eszem? — Jutka! Hiszen Jutka is itt van.

JUTKA

(Előre jön; búsan, hidegen.) Jó estét.

ILONA

Hát így köszönsz? Mennyit keserít ez a leány, oh, képes volnék rá, hogy meggyűlöljem... valami szegfű után sír, mindig valami szegfű után, mit Isztrícén felejtett...

OCSKAY

Nem a virágját felejtette ott, hanem a szívét.

ILONA

Hogy vagy édes uram? Milyen jó, hogy értem küldtél.

OCSKAY

(Meghökkenve.) Érted küldtem?

ILONA

A te embered szöktetett meg Vörösvárról.

OCSKAY

Megszöktetett! Mért kellett téged Pálffy várából megszöktetni?

ILONA

Nem voltam éppen rab, jól is bántak velem, de nem titkolták, hogy tús vagyok a hűségért... A leveleidet is fölbontotta a német várkapitány.

OCSKAY

Így bántak Ocskaynéval? *(Magában.)* Aki az ördögnek szolgál, annak kinnal fizetnek. *(Fölríadva.)* De ki hozott ide?

ILONA

Az embered, kit értem küldtél... A falu előtt elmaradt... Vagy nem te küldted?

OCSKAY

(Erőt véve magán.) Én küldtem. *(Körül néz, magában.)* Ez tör. *(Palóchoz, ki a háttérben lézeng.)* Te! fuss Szörényi után — jöjjön tüstént! *(A pisztolyát vizsgálja.)*

PALÓC

(Jobbra el.)

ILONA

Veszedelem van?

OCSKAY

Semmi! Ül ide, szívem, beszélj tovább, hadd hallom a hangodat!

ILONA

Ne hidd ám, hogy bús vagyok. Engem nem bánt semmi. Nézz a szemembe! Látod: mosolygok. Mi közöm nekem Bécshez? Mi nekem Rákóczi? A te két karod az én hazám — a te akaratod az én császárom. László — eszembe jutott valami... Vörösváron jutott eszembe... Menjünk el innen messzire, hol senki sem ismer... Tudok is egy helyet — Lengyelországban... Lesz egy zöld ablakos házunk, köröskörül szántóföldek és erdők a dombon... istenfélő, csöndes polyákok közt élünk és soha — úgy-e? — soha sem hagyjuk el egymást...

OCSKAY

(*Önfeledten.*) Ketten leszünk mindig.

ILONA

(*Zavart mosolylyal halkán.*) Hárman! Nemsokára hárman!

OCSKAY

(*Megrendülten.*) Ilona!

ILONA

Én édes jó uram — úgy-e nem hágyasz el? Csak most ne! most ne!

OCSKAY

Úgy lesz, a hogy mondod! Elmegyünk Lengyelföldre, nincs már se hazám, se uram, se becsületem — de megvagy te és te fölérsz

mindennel. *(Körülnéz.)* Vigyáznunk kell — ha megtudja Heiszter, hogy otthagytad Vörösvárát, valami gázságra vetemednék . . . Vonulj Jutkával a sátramba és maradj ott, míg nem szólítalak.

ILONA

Úgy lesz uram. De aztán —

OCSKAY

Ha elvonult az ármáda, útra kelünk magunk is a lengyel határ felé . . . Velünk lesz a testőrszadronom, abban megbízhatom.

ILONA

(Megöleli.) Boldog vagyok!

OCSKAY

(Halkan.) Az árulóval?

ILONA

Ha enyém lesz, egyedül enyém : áldom az árulást.

JUTKA

(Búsan.) Lengyelországba? *(Ilonával a sátorba el.)*

TIZENEGYEDIK JELENET.

OCSKAY, PALÓC

PALÓC

(Jobbról jön.)

OCSKAY

Beszéltél Szörényivel?

PALÓC

Kerestem, de nem találtam meg a nemzetes urat.

OCSKAY

Ülj le a sátram elé; senkit be ne eresz.

PALÓC

Ki hallgat rám, fegyvertelen parasztra?

OCSKAY

(*Átadja neki pisztolyát.*) Itt a fegyver! Senkit be nem eresztess!

PALÓC

(*Lekuporodik a sátor mellé.*)

TIZENKETTEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, PAPES, DUDÁS, TÖBB LABANC KATONATISZT,
CIGÁNY és EGY DRAGONYOS

PAPES

(*A többiekkel balról jön.*) Erre urak — itt elköltjük estebédünket. Józanul csak a pogány ül nyeregbe. (*Ocskayhoz halkán.*) Beszéltem a gróffal — nem lehet! A vén német föbe lövet mindenkit, aki párbajt vív, míg tart a háboru... Hiszen ha nem így volna, pástétomba aprítottam volna már magam is nem egy ilyen hencegő németkét.

DUDÁS

(*A dragonyos karján levő elemőzsiás kosarat vizsgálja; Papeshez.*) De jól el van látva a kegyelmed tábori konyhája.

PAPES

Ez onnan van, mert a fosztogatásnál kegyelmetek mindig a kincses ládát keresik, meg az istállót — én pedig az alatt a kamrát, meg a pincét járom. (*Az asztalon rendezkedve.*) Paprikás hurkám is van! Ocskay uram, ha meg nem vetné szerény társaságunkat, szolgálnék egy kis szíverősítővel. Ezek az urak köszönteni szeretnék kegyelmedet, mint új bajtársukat . . .

OCSKAY

(*Leül az asztal tulsó végibe.*) Egy pohár bort megiszom.

PAPES

Szolgálók a javából — hegyaljai, a késmárki prédából. Ez itt Dudás uram, ez Köröskény, ez Farkas, Faragó. Magyarok volnánk mindannyian, illő, hogy megbecsüljük egymást.

DUDÁS

(*Nevet.*) Német főtiszt úgy se ül velünk asztalhoz.

PAPES

(*A dragonyoshoz.*) Te, gazember! hol a paprikás hurkám? Megvan! Elmehetsz. (*Dragonyos jobbra el.*)

TIZENHARMADIK JELENET.

ELŐBBIEK, DRAGONYOS *nélkül*, SZÖRÉNYI.

PAPES

Szörényi uram, egy pohár bort?

SZÖRÉNYI

Nem iszom.

DUDÁS

Akkor a szivárvány se iszik többet.

OCSKAY

(Szörényihez, halkán.) Ha elkotródtak, beszédem lesz veled.

PAPES

(Koccintva.) Holtig éljünk, urak! Hé cigány, valami jó nótát! Az úton szedtem föl a vén Lavutárit . . . Mert hiába, csak nóta a magyar nóta!

DUDÁS

Nagy úr a császár, de a magyar nótánál, a magyar asszony nál különbet ő sem adhat.

PAPES

(A cigányhoz) Az Ocskay uramét fujjad!

CIGÁNY

(Tárogatón játszsza „Rákóczy siralmát.”)

MIND

(Leteszik a poharukat és komor mozdulatlansággal hallgatják.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, CZEGLÉDI, HAMZA, KRUPICS

CZEGLÉDI, HAMZA, KRUPICS

(Jobbról megjelennek és sötét arccal némán hallgatják a zenét.)

SZÖRÉNYI

(A nóta hatása alatt megvadulva homlokára üt.) Óh én nyomorult nemzetem! (Hosszában a földre veti magát.)

OCSKAY

(Lehajtja fejét az asztalra.)

CZEGLÉDI, KRUPICS

(Szörényi fölé hajolnak.)

PAPES

Igyék egy pohár bort, Szörényi uram!

DUDÁS

(Nevetve.) Ettől bomlik a magyar!

SZÖRÉNYI

(Fölugrik, vadul körülnéz, erős léptekkel jobbra megy.)
Lóra kuruc, lóra!

DUDÁS

(Nevetve.) Elszólta magát a kuvasz; úgy vonyít, mintha még mindig farkas volna.

PAPES

Ocskay uram —

DUDÁS

Ne bántsa kegyelmed, ezen túl kell esnie. Egyszer ő is magyar volt. *(Iszik.)*

TIZENÖTÖDIK JELENET.

OCSKAY, DUDÁS, PAPES, LABANČTISZTEK, CIGÁNY
és TARICS, HÓHÉR, CSÁSZÁRI KATONÁK és EGY PAP

*(A háttérben jobbról posztóval bevont dob tompa
dübörgése hallatszik.)*

DUDÁS

Heiszter nyakravalót szabat Tarics komának...
Sokért nem adom, hogy ezt láthatom!

TARICS

*(Jobbról jő, békóban, kötéllal a nyakán, a kötél végét
a vörösruhás hóhér fogja. Tarics jobbján a pap, előtte
a dobos, körülötte fegyveres katonák.)*

DUDÁS

Hej nemzetes uram, hová kísérteti magát muzsikaszóval?

TARICS

Urak! magyar urak! ízlik a Heiszter bora?

DUDÁS

(Ráemeli poharát.) Kegyelmednek isszuk a Szent
János-áldomását.

PAP

Óh, hogy a magyar így örül a magyar vesz-
tének!

TARICS

Ne sírj, papocska — engem akasztanak, nem
téged!

OCSKAY

(Fölemeli fejét a hang hallatára.) Tarics!

TARICS

(Megdöbbenve.) Ocskay!

OCSKAY

Mi ez? Megállj, hóhér! Taricsot kivégzik? Ez
nem lehet!

TARICS

Ocskay László! Mit csinálsz te a labancok
között?

OCSKAY

Várjatok — sietek a marsallhoz . . . Meg fogom
neki mondani —

TARICS

Ocskay László! Mért van aranylánc a nyakadon?

DUDÁS

Hát tudd meg és essél kétségbe: Ocskay az
egész brigádjával elpártolt Rákóczitól.

TARICS

Üsd arcul, László, ha szeretsz, üsd arcul a labanc kutyát! — nem mozdulsz? — Nézz a szemembe, László! — Nem tudsz? — Menjünk, hóhér!

OCSKAY

Megállj, bakó! — egy arannyal váltom meg Tarics minden szívverését! A hősök hőse nem halhat meg becsstelen halállal.

TARICS

Ne gyalázd a bitófát, Ocskay! Máshol szégyen jele, de nálunk szent szimbólummá lesz, akár a feszület — s a késő kor, ha erekljét keres, az akasztófa tövében talál. Tudom, a fiam büszkén vallja majd: az én apám nyakán is hóhérkötél volt. A te fiad, Ocskay, ha lesz fiad, pirul azon, hogy apja aranyláncot viselt a nyakán.

OCSKAY

(*A sátor felé néz.*) Ne tovább, ha van istened, ne tovább!

TARICS

A te kezedből nem kell az életem. Ha örökélet volna is és kristálypohárból itatnád velem: ki-köpném, mint a szennyet. Hát oly nagy dolog a meghalás? Rongy ember, nem magyar, ki ehhez sem ért. . . Együgyű a német, hogy nem tud kiszelni újat. Vérrel, vérrel, mindig újabb véráradattal öntözi földünket és nem tudja — az együgyű! — hogy vérben csirázik a szabadság

OCSKAY

Tarics, vesztett ügyért vérzel!

TARICS

Rákóczi csatája elveszhet, de nem vész el egy csepp az ontott vérből. Erjed, forrong, termékenynyész a föld és kinő a magyar szabadság fája. Kinő és Tarics István büszke, hogy csiráját ő is öntözheté. Sajnálalak, Ocskay! (*Hőhérrel, pappal, katonákkal balra el.*)

OCSKAY, PAPES, DUDÁS és LABANCTISZTEK

(Mozdulatlanul, önfeledten és sötét arccal bámulnak maguk elé.)

(Balról tompa dobshó.)

TIZENHATODIK JELENET.

OCSKAY, PAPES, DUDÁS, LABANCTISZTEK, PYBER

PYBER

(Balról sietve jön.) Urak! Heiszter már útra kelt. Siet az ármáda, már szinte fut.

DUDÁS

(Fölugrik.) Ezt hátranyomulásnak nevezik.

PAPES

Menjünk! (*Becsomagolva az elemőzsiát.*)

Tüstént erre röpdös a kuruc.

(Jobbról távoli trombita-jel.)

DUDÁS

Jelentkezik már a cudar!

PAPEŠ

Ki-ki a maga csapatjához!

*(Balról távoli trombita-jel.)**(Ijedten.)* Ott is szól már az Eszterházy trombitája! Üssön belé a rozsdá!

DUDÁS

Szaladjunk! *(Papessel és labancokkal balra elfutnak.)*

TIZENHETEDIK JELENET.

OCSKAY, PYBER, PALÓC

PYBER

(Kuruc trombitajel egészen közelről.)

(Ocskayhoz.) Szeretném, ha elkisérnél a huszáraidal... Egy szekerem maradt még — *(Jobbra figyel.)* Nini — Szörényi átkelt a huszáriddal a vizen! Csak nem akar egyedül megütközni? Vagy talán — *(Halkabban.)* Talán csak nem —? *(A fejével bólint.)* Ennyire vagy? Brigadéros brigáda nélkül... Ocskay, nem jó lesz itt időznöd, egy szempillantás alatt erre száguldoznak az Ocskay-huszárok — az Ocskay Sándor-huszárok... *(Balra megy, visszafordul.)* Az én bagázsias szekeremen van egy hely számodra... *(Kuruc trombita-jel egészen közelről.)* Ez nem barátságos vidék! *(Balra elsiet.)*

TIZENNYOLCADIK JELENET.

OCSKAY, PALÓC

OCSKAY

(*Magában.*) A fiam pirul azon, hogy apja aranyláncot viselt a nyakán... (*Letépi nyakáról a láncot.*) Hej, palóc! van gyereked?

PALÓC

(*Sóhajtván.*) Két fattyúm van — bár egy se volna.

OCSKAY

Vidd nekik ezt a játékszert! (*Odaveti neki a láncot.*)

PALÓC

Hisz ez arany, Ocskay uram!

TIZENKILENCEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, JÁVORKA, MÁLCSIK, ÁLRUHÁS KURUCZOK.

JÁVORKA

(*Megjelenik a romok között, álszakál nélkül, két ujjával éles fütyöt hallat.*)

OCSKAY

Hej, mi kell?

JÁVORKA

Az életed, áruló! (*Hosszu késsel megdöfi.*) Vasing van rajta — átkozott!

PALÓC

(Ösztönszerű mozdulattal Ocskay kezébe nyomta a pisztolyt.) Hiszen mégis csak az uram.

OCSKAY

(Jávorkának szegezi a pisztolyt.)

MÁLCSIK ÉS KURUCOK

(Minden oldalról berohannak; ábruhában vannak, de álszakál nélkül; megállanak félkörben.)

JÁVORKA

Hadd vesszek én — üssétek le!

OCSKAY

(A pisztolyát egyre Jávorkának szegezve) Ki emel kezet Ocskay brigadérosra? (Szünet.) Málcsik, te?

MÁLCSIK

Én nem. (Lelkesen.) Ki emelne kezet Ocskay brigadérosra?

JÁVORKA

Babonás a csöcselék — győz a gazság! (Ocskayhoz.) Végezz gyorsan, áruló! (Szünet után egy lépést tesz Ocskay felé.) Nos —? (Szünet.) Lőjj és tanuld meg labanc, hogy hal meg Rákóczi katonája!

OCSKAY

(Eldobja a pisztolyt, elfordul, halkán,) Nem kell az életed.

JÁVORKA

Nem véded magadat? (Szünet.) Megadod magad?

OCSKAY

(*Átadja a kardját.*) Meg — Rákóczinak!

JÁVORKA

(*Átvesszi Ocskay kardját, szünet után megindultan.*)
Hogy szomjaztam a véredet — és most — Ocskay,
szánlak . . . Tudd még, uram, a számodra nincs
kegyelem . . . Rákóczi, Bercsényi megesküdtek —
a feszületre esküdtek meg! — hogy hóhérekre
adják Ocskayt.

OCSKAY

Tudom. Vezess Ujvárra.

JÁVORKA

Ujváron kommandáns Csajághy, az irgalmatlan
Csajághy — Ozoróczi jó barátja . . .

OCSKAY

Ne fecsegj hadnagy — ennek így kell lenni.

HUSZADIK JELENET.

ELŐBBIEK, SÁNDOR, KURUC HUSZÁROK, PAPES, DUDÁS
ÉS LABANTISZTEK

SÁNDOR

(*Balról jön, fegyveres kurucok élén; mögötte a labantiszteket, mint foglyokat hozzák; egyik kuruc nagy, Máriás zászlót visz.*) Tarics testét takarjátok le
lobogóval, ezt a szepegő csürhét pedig verjétek a
rabfalkához. (*Megpillantva Ocskayt.*) László, te itt?
S mint rab? ettől rettegetem mindig.

Herczeg F.: Ocskay brigadéros.

OCSKAY

Miattam ne rettegj, fiú!

SÁNDOR

Elvesztél testvér! Nem menthetlek meg. Maga Rákóczi sem menthet meg. Rettenetesen föl van indulva a hajduság. Nincs Ujváron egy sem — egy sincs! — aki ki nem tépetné a félszemét, hogy a másikkal vérpadon lássa Ocskayt.

OCSKAY

Ocskay brigadéros nem adott pardont és nem is kér. Megyek a vérpadra. A lélkem elvérzett már akkor, mikor elszakadt Rákóczi zászlajától, hadd temessem melléje szenvedő testemet. Csak így köthetek békét önmagammal. S ha lehullott a fejem, mondjátok ezt a fiainknak: Ocskay sok győzelemre vitte nemzetét, halála napján egy utolsó nagy győzelmet szerzett még: elvitte a magyar biráknak az áruló Ocskay fejét. *(Megöleli Sándort.)* Éljen boldogul, testvér!

HUSZONEGYEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, ILONA, JUTKA

ILONA

(Kilép Jutkával a sátorból; mosolyogva dörzsöli a szemét.) De soká aludtunk, Jutka! Mi történik itt? *(Örömmel.)* Ocskay ölelkezik Sándorral?

JUTKA

(Örömmel.) Oh Sándor!

OCSKAY

(*Megrettenve.*) Ilona! (*Hozzá lép.*) Isten veled, Ilona!

ILONA

Te elmégy?

OCSKAY

Megyek Ujvárra, békét kötök nemzetemmel.

ILONA

Hogyan —? Hát lehetséges még? (*Boldogan.*)
Ezt jól teszed — László, ezt jól teszed! (*Ölelés.*)
Nehéz út lesz, ugy-e, te büszke ember?

OCSKAY

Nehéz, mert töled el kell válnom.

ILONA

De meg kell lenni — ugy-e? (*Körül néz.*)

JÁVORKA

Meg. A becsület nevében.

ILONA

Akkor hallgatok. És mikor látlak viszont?

OCSKAY

(*Sándorra tekint.*) Majd Sándor elvisz békés
biztos helyre — majd tőle megtudod.

ILONA

(*Elborulva.*) László, de viszontlátlak?

OCSKAY

(*Pillanással az égre.*) Hiszem. (*Sándorhoz.*) Ime, a testvéred (*Ilonára mutat*) s a nőd. (*Jutkára mutat.*)

HUSZONKETTEDIK JELENET.

ELŐBBIEK, DILI

DILI

(*Jobbról jön, mezei virágokkal megrakottan.*)

OCSKAY

(*Megpillantva Dilit, fejével bólint.*) Megyek Ujvárra! Kurucok — jó éjszakát!

MIND

(*Leveszik a süvegüket, meghajtják a zászlót; halk, mély kórusban.*) Ocskay brigadéros — jó éjszakát!

(*Ocskay hátrafelé indul; Dili előtte megy; Jávorka mögötte; Ilona elől áll a baloldalon és megdöbbenve nézi a távozót.*)

(Függöny.)

